İMAM CAFER SADIK

Yazar:

Seyyid Ali HÜSEYNİ

Türkçe

2009-11-09 16:03:47

İMAM CAFER SADIK İMAM CAFER SADIK

İmam Cafer Sadık (a.s) ve Fikrî Akımlar

Seyyid Ali HÜSEYNİ

Mütercim: Hamza AYDIN

Tashih-Tatbik: Cafer BAYAR

TAKDİM

İnsanoğlunun hayatı boyunca karşılaşabileceği problemleri çözmek için düşünürler, idealist önermelerde bulunabilirler; ancak bu önermelerin büyük bir çoğunluğu sadece kulağa hoş gelen bir dizi idealler olup gerçekle bağdaşmıyor.

Peygamberler ve ilâhî dinlerin eğitilerinin en önemli özelliklerinden biri, önerilerinin gerçek hayata tatbik edebilmesidir. Bu eğitide ilime verilen değer ve önem kadar, amel ve pratiğe de önem verilir; ilim ve amel bütünlüğü.

Peygamberlerin gönderiliş amacı da, zaten insan hayatındaki zorlukları gidermek ve gerçeğe uygun bir çözüm bulmaktır. Bu da ilâhî mekteplerle diğer beşerî mekteplerin belirgin farkıdır. Bu özellik, son ilâhî din olması hasebiyle İslâm'da daha da belirgindir. İslâm hayat gerçeklerini dikkate almakta zirveye ulaşmıştır.

Resulullah'ın (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamlarının hayatı, uydurmalardan ve iftiralardan uzak, cahil kalemlerden ve kin güden yüreklerden arınmış ve sağlam kaynaklardan araştırıldığında, daha sağlıklı sonuçlara ulaşacağımızdan emin olunabilir ve kimlerin izinde ve önderliğinde yaşayacağımızı daha iyi kavramış olacağız.

İslâm tarihinin en önemli dönemlerinden biri, İmam Sadık'ın -a.s- (83-148) dönemidir.

Emevîlerin yıkılıp Abbasîlerin kuruluşu, Ebu Seleme ve Ebu Müslim-i Horasanî'nin kıyamları, yıkılan Emevîle-rin İspanya'da yeni bir Emevî hükümetini inşa etmeleri,

bu dönemin önemli siyasî olaylarıdır.

Yine aynı döneme ait İslâm'ın gidişatını etkileyebilecek önemli siyasal ve kültürel değişimler de söz konusudur.

Felsefenin ilk İslâm toplumuna tercüme yoluyla girişi, kelam ilmine ait kısır tartışmalar, tasavvufî akımların ve sofilerin yayılışlı, saraya bağlı zahit ve dervişlerin din tüccarlığına başlaması, hilafet(saltanat)in bazı fıkhı mezhepleri resmî mezhep kabul edişi ve fakihlerle(!) kol boyun oluşu, resmî ideolojinin isteği doğrultusunda hüküm veren kadıların ve inanç belirleyen kelamcıların çıkışı, bu dönemin başlıca olaylarındandır.

Bu hadiselerden her biri kendi başına İslâm toplumunda derin yaralara yol açabilir.

İşte böyle fırtınalı ve bunalımlı bir dönemde toplumun realistlerine uygun sosyal, siyasal ve ilmî çözümler üretebilecek, aynı zamanda ilahi kanunlardan ayrılmadan toplumun gerçeklerini tahlil edip ümmeti kurtuluş sahiline ulaştıracak sadık bir öndere ihtiyaç vardı.

Kur'ânî gerçekleri açıklayan, sünneti nebeviyi ihya eden, bidatları söküp atan, kelâm, fıkıh ve diğer ilimleri saraylardan değil, ilâhî kaynaklardan ilham alarak hayata tatbik eden bir imama ihtiyaç duyuluyordu, sadık imama, İmam Sadık'a.

İşte o dönem ve İmam Cafer Sadık (a.s).

İmam Cafer Sadık (a.s)ve fikrî akımlar

"Müminler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan kimi sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir; kimi de (şehitliği) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde (sözlerini) değiştirmemişlerdir." (Ahzab, 23)

"Onları, emrimiz uyarınca doğru yolu gösteren önderler yaptık ve kendilerine hayırlı işleri yapmayı vahyettik." (Enbiyâ, 73)

İmam Sadık (a.s) Hakkında Yanlış İki Yargı

İmam Cafer Sadık (a.s) hakkında iki farklı görüş ve iki yargı türü söz konusudur. Bu iki tür yargı, farklı iki fikir tarzına sahip gruplar tarafından ortaya atılmıştır.

Bu yargıların şekil, içerik ve kaynak bakımından birbirine çok yakın olmaları, hatta bazı ortak yönlerinin olması ilginç ve dikkat çekicidir.

Bu iki yargı tarzına kısa bir giriş yaptıktan sonra, bunlarla ne kadar aşina olduğunuzu siz de hissedecek ve böyle düşünen, bu düşünceyi söylem hâline getiren ve söylemlerinde de direten niceleriyle karşılaştığınızı göreceksiniz.

Birinci yargı, kendilerini İmam Sadık (a.s) taraftarları ve dostları sananlar -Şia ismini taşıyanlar- tarafından ortaya atılmıştır. Bu yargı özetle şöyledir:

İmam Sadık (a.s) için kendisinden önceki ve sonraki imamların aksine, İslâm dininin hükümlerini yayabilecek ve ilim taliplerine evinin kapısını açabilecek bir ortam ve fırsat doğdu.

O bu fırsattan yararlanarak halka açıldı, dini anlatmaya ve din bilgisini yaymaya başladı. İlim ve hakikat aşıklarına kucağını açıp dört bin öğrenciyi bağrına bastı.

Bu mektepte yetişen öğrenciler fıkıh, hadis, tefsir gibi dinî ilimleri; tarih, ahlak ve sosyoloji gibi tabiî ilimleri ilim dünyasına kazandırdı.

Başka dinlere mensup olup farklı düşüncelerin savunuculuğunu yapan materyalist, ateist, mülhit ve inkarcılarla bizzat kendisi veya öğrencileri tartışmaya girip ortaya koyduğu delillerle onları etkisiz hâle getirdi.

Döneminin kelâm âlimleriyle itikat ve kelâm üzere ilmî mücadelede bulundu ve ilim meydanında, yanlış ve kof düşünce yandaşlarını birbiri ardınca mağlup etti. Sabırlı bir öğretmen gibi yıllar boyu zahmet çekerek uzman ve mümtaz öğrenciler yetiştirdi.

Tesis etmiş olduğu ilim merkezini korumak, İslâmî ilim ve düşünce mektebini yaygın hâle getirmek için siyasete müdahale etmemek zorunda kal"dı.

Hiçbir siyasî hareketin mimarı olmamakla kalmadı ve hatta bazen dönemin sultanlarını kendine ısındırabilmek için onların belirlemiş olduğu siyasî çizginin dışına çıkmamaya ve muhalefet sayılabilecek bir davranış içinde olmamaya özen gösterdi. Bu yüzden de sultanların işine müdahale ve itiraz etmemekle birlikte, başkalarını da bundan sakındırdı.

Gerektiğinde onların yanına gidip hediyelerini kabul etti. Düzene karşı gerçekleştirilen bir kıyam ya da bir muhbirin yalan haberinden doğan su-i zan sonucu İmama darıldıklarında, öfkelendiklerinde İmam güzellikten yana olup gönüllerini elde etti.

Bu tutuma, kesin delil olarak Rebi Hacib'in rivayeti ve o türden olanlar örnek gösterilebilir. Bu türden rivayetler, İmamı, Mansur karşısında suçundan pişmanlık duyan ve Mansur'a övgüler yağdıran bir insan gibi göstermektedir. Oysa ki Mansur gibi sınır tanımaz bir asinin hakkında İmamın böyle bir şey yapmayacağı ve böyle konuşmayacağı hiç kimseye gizli değildir.

Bu rivayetin bildirdiğine göre İmam (a.s); Mansur'u, Yusuf, Eyyub ve Süleyman gibi peygamberlerle aynı kategoride değerlendirdikten sonra kendisinden ve Hasan oğullarından gördüğü kötülükler karşısında sabretmesini şöyle dile getirir:

"Süleyman ilâhî bahşiş (hükümet) karşısında şükretti.

Eyyub cismî ve ruhî rahatsızlıklara duçar oldu; ama sabretti. Yusuf kardeşlerinden zulüm gördüğü hâlde onları affetti, sen de aynı sülale ve soydansın."[1]

İmam Sadık (a.s) hakkındaki birinci yargı kısaca bundan ibaret. Bu yargıda İmam bir bilim adamıdır, büyük bir öğretmendir, ilim ve tahkik ehlidir, sahili görünmeyen bir ilim okyanusudur ki Ebu Hanife onun hakkında şöyle demiş ve Malik böyle.

Ama dini yok etmeğe çalışanlar karşısında direnme, iyiliğe davet ve kötülükten sakındırma vazifesine amel etme açısından, İslâm'ın çizmiş olduğu hattı koruma, din ve insanlık karşıtı otoriteler karşısında tavır koyma bakımından sıfırın bile altındadır...

Zeyd b. Ali, Muhammed b. Abdullah ve Fah şehidi Hüseyin b. Ali, hatta bunların maiyetindeki askerlerle bile mukayese edilemeyecek düzeydedir. İslâm toplumunda olup bitenler karşısında asla sorumluluk duymayan ve Müslümanların Mansur tarafından sömürülmesinin, beytülmaldan gasp ettiği milyonlarca dirhem ve dinarın üzüntüsünü yaşamayan biridir.[2]

Oysa ki Taberistan ve Mazenderan dağlarında, Irak ve İran'ın birçok şehir ve köylerinde yaşayan Peygamber evladı; o temiz insanlar ve sıcak kanlar kendilerini, eşlerini ve çocuklarını bir öğün doyuracak yemeğe ve cemaat namazı kılmak için giyecek elbiseye muhtaç idiler.

İzleyicileri ölümle burun buruna yaşıyordu, işkence altındaydı, takip ediliyordu, malları yağmalanıyordu, normal yaşam standardının çok altında bir yaşam sürdürüyorlardı.

Bu görüşü savunanlara göre İmam Sadık'ın (a.s), bu durum karşısında hiçbir duyarlılığı yoktu; hiçbir şekilde sorumluluk hissetmez. Yanına gelen İbn-i Ebi'l-Evca veya başka bir inkarcıyı mağlup etmekle yetinmekte ve bununla gönlünü hoş tutmaktadır... Bu mağlubiyet bile onu Müslüman etmez ve öylece ayrılıp gider...

Birinci yargı uyarınca İmam Sadık (a.s) böyle bir kişilik sahibidir.

İkinci yargı ise saldırı mahiyetlidir. Bu ise, İmam Sadık'ı (a.s), imam olarak tanımayanların yargısıdır. Onu, tarihte yaşamış olan inkar edilemez bir hakikat bilir; ancak hakkında yargı sahibi olabilmek için hayatını bilmek ve tarih aynasındaki yüzünü görmek gerektiğini savunurlar.

(Taraftarları açısından din ve dünya önderliği anlamına gelen) imamet makamının ona yakışıp yakışmadığı, saygıya mı yoksa aşağılanmaya mı layık olduğu sonucuna varmak ise meselenin ikinci aşamasıdır.

Bu görüşün mimar ve savunucuları, İmam Sadık'ın (a.s) gerçek yüzünü görebilmek için güvenilir ve hatta herhangi bir kaynağa müracaat etmişler midir?

Kaynaklar üzerinde tahkik yapmaları gerekirken, İmam hakkındaki duyum ve kuruntularına mı dayandırmışlar yoksa bu düşüncelerini? Bu bölümde değineceğimiz hususları göz önünde bulundurarak konuyla ilgili doğru bir karara varmanız mümkün olacaktır.

Şimdilik İmam Sadık (a.s) hakkında kasıtlı olarak bu yargıyı ortaya atanların amaçlarını açıklamaya devam edeceğiz.

Diyorlar: "İslâm toplumunun (daha doğrusu adı Müslüman toplumun) sınıfsal ayrımcılık ateşinde yandığı, toplumdaki en çarpıcı görüntülerin tuğyan ve adaletsizlik olduğu, dikta yönetiminin elleri halkın namusuna, malına, canına ve dahası beyinlerine, kalplerine ve duygularına musallat olup gitgide insanî özelliklerden yani seçme ve düşünme gücünden uzaklaşan halka her türlü muameleyi reva gördüğü, Mansur'un efsanevi "el-Hamra" sarayının, binlerce virane ve enkaz yanında kendini gösterdiği, Mansur zindanlarında toplumun en haysiyetli insanlarına insanlık dışı işkencelerin yapıldığı bir dönemde...

böylesi çekilmez ve karanlık bir dönemde İmam Sadık (a.s), ders vermek, müçtehit ve kelâmcı yetiştirmekle meşgul oluyorsa, demek ki bir rehberin üstlenmesi gereken insanî misyona itinasız veya ondan büsbütün gafildir!..

Farklı iki kesim tarafından dile getirilen İmam Sadık (a.s) hakkındaki her iki yargı da insafsızca, mesnetsiz ve bir o kadar da yüzeyseldir.

Bir yandan İmam Sadık (a.s) taraftarlığı ve izciliğinden dem vurup bir yandan da böylesi bir yargının savunuculuğunu yapmak affedilir türden bir şey değildir.

Ben, İmam Sadık (a.s) ile ilgili bütün delil ve kaynakları buraya dökerek, senetlerini inceleme ve uzlaştırılması gereken rivayetleri uzlaştırarak bir neticeye varmak gibi alışılagelmiş bir tahkik gayesi taşımıyorum. Çünkü bu türden bir araştırma, ilmî oturumların uhdesinedir.

Ben, açıklamasını yaptığım bu iki yargı karşısında üçüncü bir yargının var olduğunu da belirtmek ve şüphe götürmez delillerini, ulaşılabilir kaynaklardan sizlere sunmak amacındayım. Göstereceğimiz kaynak, adres ve (bir çok kez duymuş olduğunuz) rivayetler -ki onları yazan ve söyleyenler bile nasıl bir mesaj taşıdığının farkında olmamışlardır- zaviyesinden bakarak İmam Sadık'ın (a.s) gerçek yüzünü görebilecek ve de yaşamı hakkında adilane bir yargıya varabileceksiniz.

Asıl konuya girmeden önce, mezkur iki yargıdan hiçbirinin sahih ve güvenilebilir bir temele dayalı olmadığının altını çizmekte yarar görüyorum.

İki Yargının Kaynağı

Geçen alt bilgide de belirttiğimiz gibi, İmam hakkındaki ilk yargının kaynağı birkaç rivayetten ibarettir. Bunlar, şer'î bir kılıf peşinde koşan fırsatçılar açısından elbette ki kabul edilebilir deliller görünümündedir.

İmam Sadık (a.s) gibi biri, her yönlü bir yönetici üslubu ile yalan övgülerden uzak bir şekilde bunları yanıtlaması gerekirken, böylesi bir yağcılıkta bulunabiliyor ise, onun taraftar ve öğrencileri de kendilerini korumak için tasavvuru mümkün her şeyde işbirliği içinde olmalarının bir sakıncası olmasa gerek.

İlmî açıdan bu rivayetlerin ne kadar değersiz olduğunu kanıtlamaya bile gerek yoktur; mezkur rivayetlerin içeriği, hiçbir değer ifade etmediklerine en güzel kanıttır bizce.

İmam, kendine yöneltilmiş olan ölüm tehlikesini başka bir şekilde ve daha uygun bir dille uzaklaştırabiliyorsa eğer -ki bunun örneğini makul ve makbul rivayetlerde görmek mümkün-, Mansur gibi bir zalimi yalan sözlerle överek, yağcılık yaparak ve hakikat payı olmayan bir haysiyeti Mansur'a mal etme gayreti içinde niye olsun? Hiç kuşkusuz, yüce imamet makamı, böylesi ahlak dışı nispetlerin zannından bile münezzeh ve beridir.

Sözü edilen rivayetlerin ele alınıp senet bakımından incelenmesinin de öğretici ve ibret verici olacağı kanaatindeyiz. Bu rivayetlerin bir kaçında "Rabi-i Hacib"in ismi geçmekte ve hadisin senet silsilesi onunla son bulmaktadır.

Rabi, Mansur'un özel memuru ve o günün tabiriyle kapıcısıydı. Ondan daha adaletli hadis rivayetçisi mi olurmuş efendim? Kaynakların bildirdiğine göre Rabi, Mansur'un en yakın ve en güvenilir adamıdır.

Hicri 153 yılında (İmam Sadık'ın -a.s- şahadetinden beş yıl kadar sonra) vezirlik makamına ulaştı (İmam Sadık'a (a.s) isnat ettiği, hükümetçe değerli yalanların sayesinde gerçekleşmiş olabilir bu terfi). Düzene sadakat ve bağlılığında şüphe edilmeyen Rabi gibi birinin, o türden hadisler naklederek İmam Sadık'a (a.s) dalkavukluk nispeti vermesi veya İmamın çok sert bir şekilde kullandığı ifadeleri yumuşatarak istirham kalıbına dökmesi, beklenmedik bir şey değildir.

[3] Asıl beklenmedik olan, akıllı birilerinin kalkıp da düzenin sadık dostunun, halifenin düşmanı hakkındaki sözlerine inanması ve planlanmış alçakça komplonun bir parçası olan Rabi'in Şiîlik iddiasını kabul etmesidir.

İkinci yargı da en az birincisi kadar tutarsız ve ilmî payeden yoksundur; önyargı ve cehalete dayalı olması yönünden de doğu bilimcilerin sözüne benzemektedir.

Ay-nı özelliklerle, ruhsuz, dar ve materyalistçe. Ve hatta İslâm, Şiîlik ve İslâm

büyüklerinin yaşam tarihi hususunda olduğu gibi Şia İmamları hakkında da bu tür önyargı ve bilgisizliğe dayanan sözleri, değişmez üslubuyla ilk olarak ortaya atanlar yine bu müsteşrikler olmuştur.

Onlardan biri,[4] İmam Hasan'ın (a.s) hamasetinden söz ederken şöyle der: "Hilafeti paraya sattı; kadın, güzel koku ve lüks bir hayat içinde ömrünü tüketti".

Bir diğeri,[5] tarihî görüş açısından bakarak İslâm'ı şöy-le yorumlar: "İslâm bir değişim noktası olup muasır toplulukların kölelikten feodalizme geçişini sağlamıştır..."

Bir başkası ise, bu türden kof araştırmalar ve ilgisiz etütlerle cehaletlerini kusmuştur...

Buna binaen, İmam Sadık (a.s) hakkındaki tutarsız ve ilim fakiri bu yargının onlar tarafından ortaya sürülmesi de garipsenmemeli. Daha da ilginç olanı, sözü edilen yargı sahiplerinin kaynağının, bu silsilenin ilk halkasının yontularından başka bir şey olmamasıdır; aksi takdirde İmamların hayatını böylesi mantık dışı bir yöntemle sınırlı tutmak nasıl mümkün olur?

Doğru Yargı ve İmametin Felsefesi

İmam Sadık (a.s) hakkındaki bu iki yargıyı açıkladıktan sonra basiret sahibi insanların kaynaklardan kolayca elde edebileceği üçüncü yargıyı açıklamak istiyoruz.

Öncelikle hatırlatmak gerekir ki bu yargı, hem İmam Sadık'ı (a.s), hem de diğer Şia İmamlarını kapsamına alan genel bir yargıdır. İmamlardan her biri, zaman ve mekan şartlarına uygun olarak özel bir amel tarzı seçmiş ise de ruh ve hakikat hep aynı olmuştur.

İmam Sadık'ın (a.s) hayatının ana ekseni hakkında bilgi sahibi olabilmek için "imamet" felsefesini öğrenmek bir zorunluluktur. Şia mektebinde "imamet" adıyla bilinen ve 250 yıl (Hicri 11-260) boyunca belirlenmiş on bir insan[6] tarafından icra ve ihya edilen husus, hakikatte nübüvvetin devamıdır.

Peygamberler bazı hedefler ve programlarla, yeni ideolojilerle, insan yaşamı için yeni bir tasarıyla, insanlık için bir mesajla gönderilirler.

Yapıcı bir uğraş ve telaş uğruna yıllarını vererek ilâhî emaneti, zaman ve imkanlar el verdikçe adım adım ileriye taşırlar. Sınırlı bir zaman içerisinde yaşayacak olan insanın, yaşadığı sürece faaliyetlerinin ürününü en mükemmel ve en olgun hâliyle göremeyeceği bir gerçektir. -Ana hatları ve belirleyici yönüyle ona daha yakın ve benzer insanlar tarafından- bu telaş ve uğraş devam ettirilmeli ve bu emanet, emniyet ve beka yurduna ulaştırılmalıdır.

Bu insan veya insanlar peygamberin vasileri ve ümmetin imamlarıdırlar. Büyük peygamberlerin ve yeni mesaj taşıyıcıların hepsinin vasi ve naipleri olmuştur. İmameti her yönüyle anlayabilmek, peygamberin vazifesini ve peygamberliğin felsefesini anlamaya bağlıdır. Bu bağlamda Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

"Peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve nizamı (yeni mektep, ölçü ve kanunlar) indirdik."[7]

Bu ayet, peygamberliğin neden ve felsefesini, bir başka açıdan da peygamberlerin vazifesini belirleyen ayetlerden sadece biridir.

Peygamberler, dünyayı yeni bir düzen üzere şekillendirmek, çarpıklıkları yok etmek ve kendi dönemlerindeki cehalet ortamında bir diriliş ve öze dönüşü gerçekleştirmek için gönderilmişlerdir.

Vahiy ve Kur'ân'ın sözcüsü İmam Ali (a.s), hükümetini kurduğu gün şöyle buyurmuştur: "Hak etmediği hâlde yüce mevkilerde bulunanları aşağı indirin ve sömürülerek aşağıda tutulanları ise uygun yaşam seviyesine yükseltin."

Peygamberlerin gönderiliş felsefesini şöyle özetleyebiliriz: Tevhit ve sosyal adalet üzere kurulu toplumlar oluşturarak insanın yüceliğini korumak, fert ve kesim ayrımı yapmaksızın herkesin özgürlüğünü, hukukî ve kanunî eşitliğini garanti altına almak, sömürü, haksızlık ve stokçulukla mücadele etmek, insanî istidatların filizlenmesi için zemin hazırlamak, insanları ilim öğrenmeye teşvik ederek düşünce ufuklarını açmak, her yönüyle insanın eğitilmesini ve olgunlaşmasını sağlamak ve tarihî tekamül sürecinde değişim ve atıf noktasına ulaştırmak...

Peygamberler, işte bu görevleri yerine getirmek için gönderilmişlerdir. Netice itibariyle imamet de -nübüvvetin devamı ve uzantısı olması hasebiyle- bu emanetin devamı ve imam da aynı vazifelerle sorumludur.

Eğer Peygamber efendimiz 250 yıl yaşasaydı ne yapar ve hangi yönde hareket ederdi? Peygamberin vasi ve naibinin amel ve yöntemi Peygamberinkinin aynısıdır.

İmametin hedef ve yolu, peygamberliğin hedef ve yoluyla aynıdır. Amaç İslâmî adalete dayalı bir düzen ve toplum oluşturup devamı ve yayılmasını sağlamaktır.

Zamanın gereksinimleri farklı olduğu için her döneme uygun taktik ve yöntemler geliştirip kullanmak bir zorunluluktur. Peygamberimizin bile, İslâm devleti kurulmadan çok önceki ve bu hedefe yaklaşıldığındaki ve de hedefi gerçekleştirdikten sonraki tutum ve yöntemleri farklı olmuştur.

Bu aşamaların her birinde kullanılan yöntemin farklı olmasına rağmen değişmeyen bir şey vardı, uğrunda gönderildiği ve gerçekleştirmek için henüz yaşadığı yüce

hedef; insanın her yön ve boyutuyla yücelebilmesi, varlığındaki bütün istidat ve enerjilerden faydalanabilmesi için müsait bir çevre ve düzen kurmak ve de onu korumak.

İmamların İki Ana Hedefi

Şia İmamlarının hedefi de Peygamberin hedefiyle aynıydı; aynı özellik ve aynı yönde İslâmî adalete dayalı bir düzen kurmak veya bu kurulu düzenin bekasını sağlamak.

Sosyal bir düzenin oluşturulma veya bekası, ne gibi yapıcı unsurları gerektirir? Önce böyle bir düzeni tasarlayan, planlayan ve teklif eden kılavuz ve yönlendiricinin ideolojisine, sonra zorluklar ve engeller karşısında, düzenin tahakkuk bulması ve yürürlüğe girmesi için icra gücüne ihtiyaç vardır.

İmamların ideolojisinin İslâm ideolojisi olduğunu biliyoruz. İslâm ise kendine has özelliklerinden[8] yararlanarak ebedilik kazanan insan mektebidir.

Bu açıklamanın göz önünde bulundurulmasıyla Peygamberimizin (s.a.a) hak halifeleri olan Şia İmamlarının genel programları rahatlıkla anlaşılacaktır. Bu program birbirinden ayrılmaz iki bölümde gerçekleşir. Birinci bölüm ideolojiye, ikinci bölüm ise uygulayım ve toplumsal güç kazanımına aittir.

İmamlar, İslâm ideolojisini asıl konumuna döndürme, belirleme, güç kazandırma ve uyarlama yolunda var güçleriyle çaba sarf ederek mezkur programın birinci bölümünü ifa etmişlerdir.

Cahil kafalar ve garazlı gruplar tarafından çıkarılan bidat ve tahrifleri saptayarak insanlara sunmuş, İslâm ideolojisini toplumunun her geçen gün değişen sosyal yaşamına uyarlamış, karşılaşılan hadiselerden nasıl yararlanabileceğini gelecek nesillere öğretmiş, zorbaların çıkarlarıyla çakıştığından dolayı müphem kalan veya unutturulan bölümlerini ihya etmiş ve normal insanların ulaşamayacağı hususları kusursuz marifetleriyle Kur'ân'dan istinbat etmişlerdir...

Kısacası, İslâm'ı, dinamik ve hayat veren bir din olarak korumak ve nasıl korunacağını öğrencilerine ve gelecek nesillere öğretmek için çalışmış ve zahmetler çekmişlerdir.

Sözü edilen programın ikinci bölümüne dönük olarak imamların faaliyeti şöyle özetlenebilir: Her dönemde İslâm toplumunun siyasî ve içtimaî durumuna uygun gerekli ön hazırlıkları yapıp en kısa zamanda veya ileriye dönük olarak çalışmalar yapıp yönetimi ele almak.

Masum imamların yaşamı bunun mücadelesini vermekle geçmiş, bu uğurda yaşamış ve bu yolda da şehit edilmişlerdir. Mevcut tarihî belgeler bu mücadeleye

tanıklık etmiş olmasaydı bile Şia, iman ve akidesi gereği bunun aksini düşünemez ve söyleyemezdi... Her hâlükârda, tarihin tanıklığı her araştırmacı için yeterli ve doyurucudur.

İmamet olayı, Peygamberimizin (s.a.a) vefatından bir gün sonra (11. h. yılı safer ayı) ortaya çıkıp İmam Hasan Askeri'nin (a.s) vefatına kadar (h.260 yılı rabi'ul-evvel ayı) Müslümanlar arasında devam etti.

İmametin Seyrettiği Dört Dönem

Bu süre içerisinde "imamet" dört dönemde seyretmiştir ve her dönemde, siyasî güçler karşısındaki tutum da farklı olarak gerçekleşmiştir.

1- Sessiz kalma veya yardımlaşma dönemi

Yeni kurulmuş olan İslâm devleti, güçlü ve yaralı dış düşmanların ve de İslâm'ı daha kavrayamamış olan yeni Müslümanların varlığının göz önünde bulundurulmasıyla ikiliği ve kutuplaşmayı kesinlikle kaldıramazdı.

Böyle bir toplumun alacağı en küçük darbe dahi düzeni tehdit etmeğe yetecekti. Öte yandan, gelişmeler sonucu ortaya çıkan haktan sapma da, İslâm mektep ve toplumuna karşı herkesten çok sorumluluk taşıyan ve can yandıran Ali (a.s) gibi birinin tahammül sınırını aşacak kadar bariz değildi.

Belki de bu sebeplerden dolayıdır ki Peygamberimiz (s.a.a), bu mümtaz öğrencisine, gelişecek olaylar karşısında sabretmesini emretmişti.

Bu dönem, Peygamberimizin (s.a.a) vefatından (h. 11) Hz. Ali'nin (a.s) hilafetine (h.35) kadar ki yirmi beş yılı kapsar. İmam Ali (a.s), Mısır halkına yazmış olduğu mektupta,[9] bu fetret döneminin başladığı günden itibaren içinde bulunduğu durumu şöyle açıklar:

"Bazı grupların İslâm'dan dönüp İslâm'ı yok etmek için davet başlattığını görünceye kadar gelişen olaylardan uzak kalmayı tercih ettim. İslâm ve Müslümanlara yardımcı olmadığım takdirde İslâm'da bir gedik açılacağından ve bir yıkım meydana geleceğinden korktum. Bunun doğuracağı zararların, halifeliği kaybetmekten daha büyük olduğunu gördüm... Neticede ayağa kalktım ve sorunları yok etmek için mücadele başlattım."

Hz. Ali'nin (a.s) bu dönemdeki yirmi beş yıllık yaşamı, İslâm'a ve Müslümanlar toplumuna olan sevgi ve şefkatinden kaynaklanan etkin diyalog, destek ve yardımıyla geçmiştir. İmamın siyasî, içtimaî, askerî gibi alanlarda zamanının halifelerine kılavuzluk etmiş ve sorunların çözümü için öneriler sunmuş olması (ki Nehc-ül Belâğa, hadis ve tarih kitaplarında nakledilmiştir), İmamın bu yöntemi uyguladığına kesin delildir.

2- Hükümet dönemi

Bu ikinci dönem, İmam Ali'nin (a.s) dört yıl dokuz aylık ve İmam Hasan'ın (a.s) da birkaç aylık hilafetinden ibarettir. İnkılâp temeli üzerine bina edilen bir hükümetin ayrılmaz yönü olan zorluklar, tenkitler ve sıkıntılara rağmen bu dönem, İslâmî hükümetin en parlak dönemidir.

İslâm'ın insanî donanımlara dönük yaklaşım yöntemleri, mutlak adaleti ve muhtelif boyutlarının uygulanım ve gözetimi, tarihin hiçbir diliminde görülmediği kadarıyla tam bir kararlılık, netlik ve cesaretle uygulanmıştır.

Bu dönem, sonraki iki asır boyunca imamların davet ve uğrunda faaliyet ettiği sosyal düzen ve hükümet için uygulanması gerekli bir model olmuştur. Şia ise değerli bir hatıra gibi onu anmış, kısa olmasından dolayı hayıflanmış ve sonraki düzenleri onunla karşılaştırarak mahkum etmiştir.

Aynı zamanda, eğitilmemiş veya hakikatten saptırılmış toplum ve halk arasındaki inkılâbî ve tam anlamıyla İslâmî bir hükümetin durumunu gösteren eğitici bir ders ve tecrübe olmuştur. Bu sebeple imamlar, uzun vadeli yöntemlere, sıkı ve disiplinli eğitimlere ve de düzenli faaliyetlere yönelmek zorunda kalıyordu.

3- İslâm hükümeti kurmak için kısa vadeli faaliyet dönemi

İmam Hasan'ın (a.s) yaptığı barış (h. 41 yıl) ile İmam Hüseyin'in (a.s) şahadeti (h. 61 yıl) arasındaki yirmi yıllık dönem. Barış olayından hemen sonra Şia'nın yarı gizli faaliyeti amelen başlamış oldu.

Bu faaliyetle amaçlanan ise uygun bir zamanda Peygamber ailesini hükümete taşımaktı. Normal bir bakış açısıyla olaya yaklaşıldığında, bunun ulaşılmayacak bir amaç olmadığı anlaşılır ve hatta Muaviye'nin uğursuz yaşamının son bulmasıyla bu olasılık bir ümide dönüşebildi.

4- İslâm hükümeti kurmak için uzun vadeli plan ve çalışma dönemi

Yaklaşık iki asırlık bir çalışma... Farklı aşamalarda kaydedilen başarı ve yenilgilerle, ideoloji çerçevesinde tam bir başarının kazanıldığı, zamana uygun yüzlerce taktikle zenginleştirilen ve de İslâm'ın mükemmel insanının ihlas, özveri ve yüceliğinin binlerce örneğiyle dolu yoğun bir çalışma dönemi.

İmam Seccad'ın (a.s) İmamet Dönemi

Hicri 148 yılında şehit edilen İmam Sadık'ın (a.s) hayatı hakkında bilgi sahibi olmak için imamların hayatının dördüncü dönemini daha geniş bir şekilde ele almak gerekir.

Bu dönem İmam Hüseyin'in (a.s) 61 hicri yılında şehit edilmesi ve İmam Ali b. Hüseyin'in (a.s) imametiyle başlar. Ehlibeyt İmamları bu dönemde, ideolojik faaliyetin zorbalarca ve de cahillerce İslâm ideolojisinin ana hatlarında meydana getirilen tahriflerle mücadelenin yanında İslâm hükümetini kurmak, İslâm ideolojisini hayata geçirmek, Kur'ân'ı ve Resulullah'ın (s.a.a) sünnetini ihya et-mek için uzun vadeli çalışmalarını başlattı ve sürdürdüler.

İslâmî düşüncenin yozlaştırılma, saptırılma ve hayata geçirilmesini tahrip etmeye dönük sinsi faaliyetlerin yürütüldüğü bir toplumda, böylesi inkılâbî ve çok boyutlu projenin dakik taktikler ve köklü hazırlıklar gerektirdiği şüphe götürmez bir gerçektir.

Muaviye ve öncesi dönemde, farklı nedenler sonucu İslâmî ruhiye ile aşina olamayan veya aşina olduktan sonra kaybeden, İslâmî düşünce ve insanî vasıflardan yoksun ön-der ve yöneticilerle yönetilip hurafi düşünce ve meşum amaçlar batağına gömülerek İslâm'ın özünden uzak kalan,

İmam Hasan (a.s) ve Hüseyin'e (a.s) yardım etme bilincine ulaşamayan ve de Ümeyyeoğullarının baskı ve tehditleri sonucu büyük işlere girişim cesaretini kaybeden insanların, yüce ahlak ve zihniyet bağlamında tam bir dönüşle gerçek kişiliklerine kavuşabilmeleri ve layık kullar olabilmeleri için adı geçen bu yapıcı ve içsel değişimle sonuçlanacak eğitime tâbi tutulmaları kaçınılmazdı.

Çünkü, İslâm'ın ikinci dirilişinin ağır yükünü yüklenecekler bu insanlardı. İşte bu inkılâbî sorumluluk, Peygamberimizin (s.a.a) cahilî temellere dayalı toplumda yarattığı inkılâbın sorumluluğunun aynısıydı.

Bir inkılâbın yinelenmesi, icadından çok daha zor ve önemli olabiliyor bazen. Bu ağır sorumluluğun uzun bir süre korunabilmesi için sarsılmaz ruhiye ve iman, güçlü beyin, gerçekçi ve faal düşünce gerekmektedir.

Bu sorumluluğun uhdesinden kim gelebilirdi? Ali oğlu Hüseyin'in (a.s) kıyamını kaldıramayan veya İmam Hasan (a.s) ile uyuşamayan, birliktelik kuramayan Şia mı?

Şüphesiz ham, eğitimsiz ve tecrübesiz güçlerle gerçekleştirilen kıyam ve hareketin akıbeti hüsran ve zarardan başka bir şey olmayacaktır. Tevvabîn kıyamı, Muhtar ve İbrahim b. Malik tecrübesi bunu doğrulayan canlı örneklerdir.

İmam Seccad (a.s) İki Yol Arasında

Ali b. Hüseyin (a.s) Kerbela kıyamından sonra iki yol arasında kalmıştı:

a) Heyecan ve duyguları galeyana getirerek -ki bu, onun gibi birinin, dostları ve sevenleri arasında kolaylıkla gerçekleştirebileceği bir husustu- maceraya atılmak

ve muhalefet cephesi oluşturmak.

Bu durumda da, köklü değişim için zemin ve şartların olgunlaşmamasından dolayı heyecanın dinmesinden sonra Ümeyyeoğulları düşünce ve siyaset arenasında at koşturacaktı...

b) Ölçülü ve planlı bir yöntemle yüzeysel duyguları kontrol ederek yönlendirmek. Bu durumda, yapmakla yükümlü olduğu işin ilk aşamasını gerçekleştirmiş, kendi ve güvendiği sayılı dostlarının hayatını korumuş, meydanı düşmana bırakmamış ve Ümeyyeoğullarına karşı oluşturduğu cepheyi hayatta olduğu sürece terk etmemiş olacaktı.

Gerçekleştirmek istediği yüce hedef ise, İslâm'ın hayatını yinelemek, İslâm toplumu ve düzenini aslına döndürmekti. Bunun için de gizli faaliyete başlayarak imamet düşüncesini tebliğ etmeli ve layık güçleri eğiterek amansız bir mücadeleye girişmeli ve hedefe götüren bu kestirme yolun devamını kendinden sonraki imama bırakmalıydı.

İmam Ali b. Hüseyin (a.s) bu iki yoldan hangisini seçmeliydi?

Kuşkusuz birinci yol fedakârların yoludur. Ancak hareketinin etki şuası, kendi zamanını aşıp baştanbaşa tarihi kapsayan misyon sahibi bir önderin fedakâr olması yeterli değildir; fedakâr olmanın yanında gerçekleri ve ileriyi görebilmeli, sabırlı ve çok dikkatli de olmalıdır... İşte bunlar, İmamın ikinci yolu seçmesini kesin ve kaçınılmaz kılan koşullardı.

İmam Ali b. Hüseyin (a.s), dayanılması daha zor olan, daha çok sabır gerektiren ve aynı zamanda da yiğitliğe yakışan ikinci yola baş koydu. Hicri 95 yılında da bu yolda can verdi.

İmam Cafer Sadık (a.s) bir hadisinde dördüncü İmamın durumunu ve yapıcı rolünü şöyle beyan etmiştir:

"İmam Hüseyin'den (a.s) sonra Ebu Halid Kabuli, Yahya b. Ümmü Tavil ve Cübeyr b. Mutim hariç herkes davadan döndü. Sonra başka insanlar gelip onlara katıldı ve sayıları arttı.

Yahya b. Ümmü Tavil Resulullah'ın (s.a.a) camiine girerek halka hitaben şöyle derdi: "Ben size (yol ve gidişatınıza) inanmıyorum. Sizinle aramızda husumet ve düşmanlık vardır."[10] (Mümtehine, 14)

Aşura olayından sonra herkesin davadan dönmesi, ümitli gelecekten meyus olması ve kendi yoluna gitmesi çok ilginç bir olay! Şia'nın bütün ideal ve hedeflerinden sarf-ı nazar edip "Şia" adıyla ve imamlara kalben inanma ve sevgi beslemeyle yetinmek de bir o kadar ilginç. Bu türden Şiîlerin tarihteki varlığından haberdarız,

bugün bile Şia'nın ekseriyeti aynı zihniyeti taşımaktadır.

İmam Seccad (a.s) dönemindeki on binlerce Şia'dan sadece üç kişi inancında sebat gösterdi; ancak üç kişi imamların yoluna bağlılığını korudu ve Ümeyyeoğulları hükümetinin gösterişten öteye olmayan Müslümanlık maskesi altındaki vahşi ve gerçek yüzünü görerek kendini kaybetmeyen, paniğe kapılmayan ve çelik iradeyle yollarına devam eden de yalnızca bu üç kişi oldu.

Yahya b. Ümmü Tavil Medine camiine girerek Müslümanlara ve sözde Şiîlere hitaben Hz. İbrahim'in (a.s), döneminin putperestlerine dediği sözü tekrar ederdi:

"Biz sizden ve sizin Allah'tan başka taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz, siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke belirmiştir."[11]

Kur'ân-ı Kerim, zamanın münkirlerine söylenen bu sözü Hz. İbrahim (a.s) ve ümmetinden nakletmiştir.

Geçici ve hakir maddî isteklere gönül vermişliklerinden ve bağımlı oluşlarından dolayı peygamberin mesajını kabul etmeyerek muhalefet oluşturanlar karşısında, inkılâ-bî mektep izleyicilerinin ideolojik ve savunma kararlılığıdır işte bu. Her peygamber, davet için attığı ilk adımda bu durumla karşılaşır.

Her peygamber, mektebinin ilk sloganını gündeme getirmekle, zamanın insanlarının delalet ü-zere süregelen birliğini parçalamayı ve alçak insanların önderliğinde, hüsran uçurumuna doğru yol alan kafile fertlerinden birilerini veya bir grubu elinden tutup kurtarmayı hedefliyordu.

Her peygamber, kendi zamanında oluşturulan batıl cephenin birlikteliğini bozmaya ve fertler arasında ihtilaf çıkarmaya çalışıyor, gaflet içerisinde koyun gibi muti ve emre amade insanlara haykırarak ikazda bulunuyordu. Böylece de engel tanımayan delalet selinin önünde engel oluşturuyordu.

Peygamberin davet ettiği yo-la girip sonradan sapıklığa düşenler, maddî ve manevî açı-dan hüsran uçurumuna yuvarlananlar da olmuyor değildi.

Bütün bunlardan şu sonucu çıkarabiliriz: Peygamberler faaliyet alanında bulunmakla, davetlerini ve mücadelelerini başlatmakla kaçınılmaz bir cephe oluştururlar.

Bu cephe, kendilerine ve getirmiş oldukları mektebe inanan, hakka ve hakikate açık olan insanlarla heveslerine uyan, naçiz arzulara gönlünü kaptıran, zilletli yaşamlarının mevcut durumuna rıza gösteren ve bunlardan dolayı da elçilere sırt çeviren veya karşılarına dikilenler arasında gerçekleşir.

İmam Sadık (a.s), bu kaçınılmaz kutuplaşmayı şöyle beyan eder: "Bizimle olmayan kimse kesinlikle karşımızda olur."

Bu alanda orta yol, emniyet ve selamet yurdu söz konusu değildir. Tevhit safından ayrılan kimse, orta yolu bulduğunu vehmetse bile hakikatte tağut safında yer almıştır.

Bu bağlamda tarafsızlık hiçbir mana ifade etmez. İmam Seccad'ın (a.s) dostu, sırdaşı ve gerçek Şia'sı Yahya b. Ümmü Tevil, Şiîlik ve velayet adıyla kendini avutan, bencillik ve çıkarcılık kabuğunda kaybolan, Şiîliğin misyon ve gayelerini ve "Allah'ın velisinin velayetini" tümüyle unutan zamanın Şiîlerine şöyle haykırmaktadır: "Biz size inanmıyoruz, sizden beriyiz; aramızda kin ve husumet vardır."

Şia'nın, imamıyla kaynaşması ve düğümlenmesi anlamı taşıyan gerçek velayet, kuru iddianın yerini tuttuğu, düşünce ve amel yönünden kılıçla bile ayrılmaz bir bütünlük oluşturduğu gün, Yahya b. Ümmü Tavil de Şia mektebinin bir parçası gibi onlarla ve onlardan olacak, mevcut kin ve husumet ise kardeşliğe dönüşecektir ve nitekim de böyle oldu.

İmam Seccad (a.s) ve numunesini aktardığımız Yahya[12] gibi sayılı yaranının sürekli telaş ve faaliyetleri neticesinde, ifası güç bu misyonu omuzlayabilecek layık insanlar zamanla İmama katıldı ve küçük Şia topluluğuna kazandırıldı.

İmam Sadık'tan (a.s) rivayet edilen hadisin devamında İmam şöyle buyuruyor: "Daha sonra insanlar onlara katıldı ve çoğaldılar."

Böylece de İmam Seccad'ın (a.s) görevi başlamış oldu. Değindiğimiz ve ileride daha başka bölümlerini kısaca aktaracağımız İmamın bu amel tarzı ve tutumları, hem kendi, hem de en yakın yaranından bazısının hayatına mal oldu.

İmam Seccad'ın (a.s), hükümet ve rejimi hedef alarak açık bir şekilde saldırıya geçtiğine dair her hangi bir bulguya rastlamış değilim ben; zaten akılcı ve gerçekçi üslup da bunu gerektirir.

İmam Musa b. Cafer (a.s) ve diğer bazı imamların kendi dönemlerindeki sultanlara karşı gerçekleştirdikleri eleştirel yaklaşım ve sert çıkışlar, hilafet ve hükümeti kendilerine mahsus bir hak bilerek bunu kanıtlama yoluna gitme gayreti İmam Seccad (a.s) tarafından da gündeme getirilecek olsaydı, kuşkusuz misyonunu ifa edemeden, en güçlü Emevî halifesi Abdülmelik b. Mervan eliyle öldürülür, sonuç olarak da rayına oturmak üzere olan hareket ve çalışmaları da çökertilirdi.

Mektep ve düşüncesini hakim kılmaktan başka bir amaç taşımayan, yönetimi ele almak için hiçbir acelesi ve şahsına dönük bir çıkarı olmayan ilâhî önderin bu tür bir girişimde bulunmasının katiyen kabul edilir ve mantıklı bir yanı olmazdı.

İmam, bazı vak'alarla ilgili olarak dönemin hükümetine karşı mektebi tavır koymuş ise de bu, İmamla hükümeti açıkça karşı karşıya getirecek mahiyette değil; sadece tavır ve hareketini tarihe ve aynı zamanda etrafına yansıtacak şekilde olmuştur.

İmam Seccad'ın (a.s), Ümeyyeoğulları saltanatına bağ-lı din âlimlerinden Muhammed b. Şihab-ı Zühri'ye yazdığı eleştirel ve sarsıcı mektup bunun bir örneğidir.

Aslında İmam bu mektubu Muhammed b. Şihab'a değil, tarihe ve kendinden sonraki nesillere yazmıştır. Zira Şihab-ı Zühri, iktidara bağlılığı sayesinde maddiyata, şöhret ve makama ulaşmıştı; bütün kazandıklarına sırt çevirecek biri değildi ve ömrü boyunca sırt çevirmediğini, hep onların yanında yer aldığını da gördük.

Ümeyyeoğullarını öven kitaplar[13] yazdı, onların çıkarları doğrultusunda öncekilerden hadis nakletti veya bizzat kendisi bu hususta hadis uydurdu.[14]

Bu mektup, İmam Seccad'ın (a.s) durumunu, bulunduğu ortamı ve de olaylar karşısındaki tutumunu açıklayan bir belgedir.

Mektubun içeriği değerli "Tuhef'ul-Ukul" kitabında mevcuttur, dileyenler bakabilirler.

İmamın hükümete karşı tavrının bir başka örneği, Abdülmelik'in mektubuna yazdığı cevaptır. Abdülmelik mektubunda, İmamı, azat ettiği cariyesiyle evlendiğinden dolayı tenkit etmiş ve bu vesileyle İmamın, iç işleri de dahil olmak üzere her işinden haberdar olduğunu vurgulamak istemiş ve aynı zamanda da İmamı kendine ısındırmak için aralarındaki akrabalık bağını hatırlatmıştı.

İmam cevabında, İslâm'ın konuyla ilgili görüşünü, bütün ayrıcalıkların İslâm ve iman ile yok edildiğini hatırlatarak üstü kapalı bir şekilde, mevcut cahilî durumuyla Abdülmelik'i ve cahilî geçmişiyle de babalarını şöyle kınamıştır: "Müslüman olmak horlanma vesilesi olamaz; ancak cahiliyetle horlanır, kınanır insan."

İmamın cevabı halifeye iletildiğinde, oğlu Süleyman da babası gibi İmamın sözlerindeki istihza ve tenkidi fark edince "Sana karşı nasıl da kendisini övmüştür, ey müminlerin emiri!" dedi.

Halife, aptal oğlundan çok daha akıllı ve Şia'nın imamıyla uğraşmanın ne gibi sonuçlar doğuracağını peşinen kestirebilir olduğundan söze şöyle başladı: "Böyle konuşma oğlum! Bu, çığır açar Beni Haşim dilidir."[15]

Bir başka örnek de, Abdülmelik b. Mervan'ın isteğine İmamın şu cevabıdır.

Resulullah'ın (s.a.a) kılıcının İmamın (a.s) yanında olduğu duyumunu alan

Abdülmelik, bir elçi göndererek kılıcı kendisine hibe etmesini istedi ve buna karşılık her dileğini yerine getireceğini taahhüt etti.

İmam, böyle bir şeyi yapamayacağını bildirdi. Bunun üzerine halife, tehdit içerikli bir mektup yazıp beytülmal-dan hissesini keseceğini de belirtti. İmamın bu mektuba cevabı şöyle oldu:

"Allah muttaki kullarını her türlü zorluklardan kurtarmayı, ummadıkları yerlerden rızıklandırmayı vaat etmiştir. Allah Kur'ân'da şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki Allah hain ve nankör olan herkesi sevgisinden mahrum eder."[16] Bu ayetin muhatabı sen misin yoksa ben miyim?"[17]

Ehlibeyt Hükümeti İçin İlk Adım Atan

İmam Seccad'ın (a.s) hayatı, gizli faaliyet, salih insanlar yetiştirme, Şiî düşünce tarzını yayma ve beyinlere hakim kılma ve tahriflerle mücadele ile geçmiştir. Şiîliğin kutsal hedefinden ibaret olan İslâm düzeninin hayata geçirilmesi ve Ehlibeyt hükümetinin tesisi için ilk adımı İmam Seccad (a.s) atmıştır. Bu tutum her ne kadar uzlaşmacı bir görüntü verse de gerçekte durum çok farklıydı.

İşte bunun için de gerek İmam, gerekse yaranı, Ümeyyeoğullarının kin ve düşmanlığından doğan her türlü zarar ve ziyanın hedefi olmuştu. Dost ve ashabının bir kısmı şehit edildi; bir kısmı şehrinden, diyarından uzak sürgün hayatı yaşadı ve bir kısmı da zindanlarda esir tutuldu.

Kendisi de en az bir defa, zincire vurularak korumalar gözetiminde perişan bir vaziyette Medine'den Şam'a götürüldü, bir kaç kez muhaliflerin eziyet ve işkencesine maruz kaldı ve hicri 95 yılında Emevî halifesi Velid b. Abdülmelik tarafından zehir verilerek şehit edildi. Allah'ın sonsuz rahmeti ve insanların övgüsü ona olsun.[18]

İmam Bâkır'ın (a.s) İmamet Dönemi

İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) yaşamı, aynen İmam Seccad'ın (a.s) yaşamının mantıksal devamıdır. Şimdi artık bir topluluk meydana gelmiş ve Şia kendi benliğine dönmüştür.

Kerbela olayı ve ondan sonraki Tevvabin ve Hirre vak'ası gibi kanlı kıyamlar ve halifelerin baskıları neticesinde birkaç yıl dondurulan, çok gizli ve biraz da net olmayan ifadelerle yürütülen Şia daveti, artık İslâm topraklarının bir çok yerinde, özellikle de Irak, Hicaz ve Horasan'da kök salmış durumdadır.

Geniş bir kitleyi kendisine bağlamıştır, hatta sınırlı bir çerçevede "teşkilat" denilebilecek bir fikrî ve amelî bağa dönüşmüştür.

İmam Seccad'ın (a.s), "Bütün Hicaz'daki dostlarımızın sayısı yirmiye ulaşmaz."[1] dediği günler çok geride kalmıştı. İmam Bâkır (a.s) Mescid-i Nebevi'ye girdiğinde, Horasan ve diğer bölge insanlarından oluşan kalabalık bir topluluk etrafını sararak, fıkıhla ilgili sorular yöneltiyorlardı.

Tavus-i Yemani, Katade b. Diame ve Ebu Hanife ve İslâm topraklarında ün salmış diğer din bilginleri -imamet ehli olmayan-, İmamın her yönlü ilminin yankısını duyup, yararlanmak veya bir takım konularda tartışmak için ona yöneliyorlardı.

Kümeyt Esedi gibi bir şairin şaheseri sayılan "Haşimiyat" adlı kasideleri elden ele ve dilden dile dolaşarak Âl-i Muhammed'in (s.a.a) hak, ilim, fazilet ve üstünlüğüne aşina ediyordu insanları.

Diğer yandan da Mervani halifeler, Abdülmelik b. Mervan'ın (ölüm, h: 86) yirmi yıllık iktidarının sona ermiş, hareket ve eylem düşüncesi taşıyan kafaların ezilmiş ve muhalefet alevlerinin söndürülmüş olmasından memnun ve kendilerini emniyette hissetmektedirler.

Hem kolaylıkla kendilerine intikal eden hilafet metaının kıymetini bilmemekte, hem de o makam ve mevkiin gereği olan meşgalelerle gün geçirmekte olduklarından dolayı Şiîlikle pek uğraşmıyorlardı. Neticede İmam ve yaranı, rahatsız edici saldırılardan, az da olsa amanda idiler...

Kısacası şartlar, bir kaç yönden Şiîlik ve imamet mektebi lehine değişmişti. Bu durumdan ister istemez şu sonuç çıkarılabilir: İmam Bâkır (a.s) imameti döneminde, Şia'nın faaliyet ve mücadelesini son merhalesine taşımak üzere önemli bir adım attı. Bu adım, İmam Bâkır'ın (a.s) imamet döneminin en belirgin göstergesidir aynı zamanda.

Özetle İmam Bâkır'ın (a.s) İmamet Dönemi

İmam Bâkır'ın (a.s) 19 yıllık imamet dönemi (h:95-114) şöyle özetlenebilir:

Babası -İmam Seccad (a.s)- ömrünün son anlarında onu kendi yerine ve Şia'nın önderliğine tayin eder ve bunu, diğer evlatları ve akrabaları huzurunda gerçekleştirir. Rivayetlerin dilinde ilim veya Resulullah'ın (s.a.a) silahını ihtiva eden bir sandığı ona göstererek buyurur: "Ey Mu-hammed, bu sandığı evine götür."

Sonra da yanındakilere dönerek, "Dirhem ve dinar değil, ilim sandığıdır bu." buyurur.[2]

İmam bu tabirleri kullanarak, ilmî-fikrî (ilim) önderliğin ve inkılâbî komutanlığın (Peygamberin silahı) mirasçısı olarak tanıtır, İmam Muhammed Bâkır'ı (a.s).

Şiîliğin ilkeli ve inkılâbî davetini yaymak için İmam ve samimi dostlarının başlattığı

faaliyet, daha ilk günlerde yeni bir şekil aldı.

Bu davet, Medine ve Kufe gibi Şia nişin beldelere, özellikle Emevî saltanat merkezinden uzak kalan İslâm topraklarının bazı bölgelerini de katarak Şiî düşünce tarzı kapsamına aldı. Bu bağlamda, Şiî tebligatının en çok etkili olduğu ve rivayetlerde de vurgu yapıldığı yerin Horasan olduğunu görmekteyiz.[3]

Bu yorucu süreç içinde İmam ve yaranını, dur-durak bilmez harekete sevk eden, ısrarla ilâhî vazifeyi hatırlatmasının saikı, sosyal ve düşünsel gerçeğin üzücü bir durumda oluşudur.

Toplum bireyleri, bir yandan, almış oldukları yıkıcı ve kof eğitim neticesinde her geçen gün sosyal yozlaşma batağına gömülüyor ve halkın geneli de yöneticileri gibi, imamet makamının kurtuluş çağrısına kulak asmıyor ve bu durum "Davet ettiğimizde, bize icabet etmezler."[4] cümlesiyle tarihe geçiyordu; diğer yandan da, mezkur sapıklıktan kurtulmak için tutunabilecekleri hiçbir dal kalmamıştı.

Bu insanları hidayete götürecek Şia'nın himmet ve çağrısı olmasaydı hepten dalalette kalacaklardı. Yukarıdaki hadisin devamında, bu gerçeğe şu cümle ile vurgu yapmıştır:

"Kendi hâllerine bıraktığımız takdirde ise, başka hiçbir vesileyle hidayet bulamazlar."[5]

Bu sosyal yozlaşma ve dengesizliğin bilincinde olan İmam, düşünsel ve kültürel alanda inhirafın müsebbibi olan satılmış şair ve âlimler karşısına dikilerek serzeniş akımı başlatır. Ola ki o uyuşuk vicdanları veya en azından olup bitenlerden bihaber müritlerinin vicdanlarını uyandırsın.

Dönemin şairlerinden olan Kesir'i şu cümlelerle serzeniş eder:

"Abdülmelik'i översin öyle mi?!"

Kesir de bunun altından çıkmak için pişkinlikle şöy-lesi bir yorum getirir:

"Ben, hidayet önderi olarak övmedim onu. Sadece aslan, güneş, deniz, ejderha ve dağ gibi sözcükler kullanarak aralarında bir benzerlik kurmak istedim. Aslan köpek türünden bir hayvan, güneş donuk bir cisim, deniz cansız bir gövde, ejderha pis kokulu bir sürüngen, dağ ise taş yığınıdır. İmam, bu anlamsız ve yersiz yorum karşısında manidar bir tebessüm eder.

Bu arada, devrimciliği ve ilkeliliğiyle tanınan yüce şair "Kumeyt" kalkarak Haşimi kasidelerinden birini inşat eder. Böylece bu tür sanat karşısında farklı bir sanat ortaya koyarak yorumu, oracıkta bulunanlara ve bu olayı duyacak olanlara bırakır.[6]

Halk nezdinde yüce itibar ve kişilikle anılan İbn-i Abbas'ın meşhur öğrencisi İkrime, bir gün İmamın ziyaretine gelir. İmamın vakar, maneviyat, ruhî ve ilmî enginliğinin etkisinde kalarak, elinde olmaksızın İmamın eteğine sarılıp hayretle şöyle der: "İbn-i Abbas gibi büyük insanlarla haşır neşir olduğum hâlde hiç böyle bir duruma düşmemiştim."

İmam bu söze cevaben buyurur: "Yazıklar olsun sana, ey Şamlıların naçiz kölesi! Şu anda sen, Allah'ın izniyle yücelen ve içerisinde (Allah'ın) ismi anılan evlerdesin."[7]

İmam, uygun bulduğu her fırsatta Şia'nın içler acısı ve perişan durumunu, hakim güçlerin, kendisi ve yaranı üzerindeki baskısını dile getirmekle gafil insanların duygularını dinamize etmeyi, ölü ve durgun kanlarına can katmayı ve de uyuşmuş kalplere canlılık bahşetmeyi hedeflemektedir. Kısacası, insanları ciddi eğilim ve inkılâbî yönelişlere hazırlama gayreti içindedir.

"Nasıl sabahladınız ey Peygamber evladı!" diye soran birine İmamın cevabı şöyledir: "Nasıl sabahladığımızı ve nasıl olduğumuzu bilmenizin zamanı gelmemiş midir?! Bizim durumumuz, Firavunların hüküm sürdüğü toplumda, erkek çocukları öldürülen ve kadınlarına yaşam hakkı verilen İsrail oğulları durumuna benzemektedir. Biliniz ki bunlar (Ümeyyeoğulları), oğullarımızı öldürmekte, kadınlarımızı ise esir etmektedir."

Damarlarda donmuş kanı coşturan bu sözlerden sonra, asıl konudan ibaret olan Şia davasını ve Ehlibeyt hükümetini dile getirir: "Hz. Muhammed'in (s.a.a) Arap olduğuna dayanarak Araplar, her milletten üstün olduklarını savundular ve bu düşünce karşısında her kes boyun eğdi.

Kureyş kabilesi, Hz. Muhammed'in (s.a.a) kendilerinden olduğuna sarılarak Kureyş'in üstünlüğünü ileri sürdü ve diğer kabileler buna teslim oldu. Bu iddianın doğruluğuna inanıyor iseler, biz Kureyş'in diğer boylarından daha üstünüz. Çünkü biz Hz. Muhammed'in (s.a.a) evlatları ve Ehlibeytiyiz, bu yakınlıkta da kimse bizimle ortak değildir."

Bu sözlerin tesiriyle bir hayli duygulanan adam, "And-olsun Allah'a, Peygamber ailesine sevgi besliyorum!..." der.

Fikrî, kalbî ve amelî (velayet) yönden tam bir bağlılık sınırına getirdiği adama, İmamın şuur ve bilinç verici son sözü şöyledir: "Öyleyse kendini belalara hazırla! Andolsun Allah'a, bela bizim Şiîlerimize, dağın eteğine doğru yol alan selden daha yakındır.

Emniyet rahatlığının önce bize sonra size ulaştığı gibi, bela da önce bize sonra size isabet eder."[8]

İmam ile Şiîler arasındaki ilişki sınırlı olmakla birlikte bir hayli özelliklere de sahipti. İmam bu ilişkilerinde, canlı bir beden ile uzuvları arasında bağlantı sağlayan beyin, diğer aza ve organları besleyen kalp konumundadır.

İmam ile Şiîler arasındaki ilişkiye ışık tutan mevcut bilgiler, bir yandan fikrî eğitimin çok net bir şekilde gerçekleştirildiğini ve öte yandan da ilişkilerin en ince detayları üzerinde bile hesap yapıldığını göstermektedir.

İmamın en yakın dostu ve sırdaşı olan Fuzeyl b. Ye-sar,[9] bir hac mevsiminde İmamın maiyetindedir.

İmam, Kâbe etrafında dönen hacılara bakarak şöyle der: "Cahiliyet döneminde de aynı şeyi yaparlardı! Oysa ki bu insanlar bize doğru akın etmek, bizi sevmek, bize bağlanmak ve yardımlarını bize sunmakla yükümlüdürler. Kur'ân-ı Kerim (İbrahim'in dilinden) şöyle buyurur: "Allah'ım! Halkın kalplerini bunlara istekli kıl."

İmam kendisiyle ilk defa karşılaşan Cabir-i Cu'fi'ye, Kûfeli olduğundan kimseye bahsetmemesini ve kendini Medineli gibi göstermesini tavsiye etmekle, imamet ve Şiîlik sırrını taşıma kabiliyeti olan bu yeni öğrencisine sır saklama dersi verir. "İmamın sırdaşı" unvanını alan da bu yetenekli ve kabiliyetli öğrencidir.

Nü'man b. Beşir şöyle bir olay anlatır: Bir yıl hac ziyaretinde Cabir ile birlikteydim. Son günümüzde vedalaşmak için Medine'de İmam Bâkır'ın (a.s) huzuruna varıp sevinçle yanından ayrıldı.

Kûfe'ye dönerken konakladığımız bir yerde bir adam yanımıza geldi. -Nü'man, gelen adamın özelliklerini ve Cabir'le kısa konuşmasını da nakleder- Cabir'e bir mektup verdi. Cabir, mektubu öpüp gözünün üstüne koyduktan sonra açıp okudu. Mektubu okudukça yüzündeki üzüntü ve hüznün daha bir belirginleştiğini hissediyordum.

Mektubu sonuna kadar okuduktan sonra katlayıp eşyaları arasına koydu. Kûfe'ye varıncaya kadar hiç gülmedi, hep mahzundu. Kûfe'ye vardıktan bir gün sonra Cabir'in ihtiramını gözetme amacıyla ziyaretine gittim.

Hayretimi giz-leyemediğim bir manzarayla karşılaştım. Cabir çocuklar gibi kamışa binmiş, boynuna koyun ekleminden bir gerdanlık takmıştı ve hiçbir anlamı olmayan şiirler okuyordu.

Evden dışarı çıkıp bana baktı ve hiç bir şey söylemedi. Ben de bir şey söylemedim ve elimde olmaksızın bu hâline ağlamaya başladım. Çocuklar etrafımızı sardılar.

Cabir hiçbir şeye aldırmadan yürümeye başladı. Nihayet geniş bir araziye vardı. Çocuklar da onu takip ediyordular. Her kes birbirine "Cabir b. Yezid delirmiştir." diyordu.

Birkaç gün sonra Hişam b. Abdülmelik'ten Kûfe valisine bir mektup geldi. Mektupta şöyle diyordu: "Cabir b. Yezid-i Cu'fi'nin kim olduğunu araştır, bul ve boynunu vurup bana gönder."

Vali araştırmaya koyuldu, etrafına sorunca: "Emir sağ olsun! Cabir fazilet, hadis ve ilimden nasibini almış bir insandı. Bu yıl hacca gitmişti, döndükten sonra delirdi ve şimdi kamışlıkta bir kamışa binmiş çocuklarla oynuyor."

Nü'man olayın akışını şöyle anlatır: "Vali mutmain olmak için Cabir'i görmeye gitti. Cabir'i, kamışa binmiş bir vaziyette çocuklarla oynadığını görünce, 'Allah'a şükürler olsun ki beni onun katlinden uzak kıldı.' dedi."[10]

Bu örnek, İmamın yakın ashabıyla olan ilişkisinin keyfiyetini açıklamakla birlikte, teşkilatî bir ilişki ve bağlılığın varlığını ve hükümetin de bu müslih insanlara karşı baskıcı tutumunu yansıtmaktadır.

Bu arada -her şeyden çok kendi gücünü korumayı ve konumunu güçlendirmeyi düşünen- egemen güç, İmam ile yakın dostları arasındaki ilişkiden ve toplu etkinliklerinden hepten de habersiz değildi; mevcut istihbaratı değerlendirerek çalışmaların künhüne inme ve karşı taktik geliştirme çabası içindeydi.[11]

Gitgide İmamın ve Şiîliğin genel ortamının, haksızlıklara itiraz ve muhalefet görünümü kendini hissettiriyordu ve bu, Şia İmamlarının yaşam tarihinde yeni bir dönemin başladığını müjdeliyordu.

Tarih, hadis ve siyer kitaplarında, İmam Bâkır'ın (a.s) muhalif ve nispeten sert çıkışlarından bahsedilmiyor ise de bu, o döneme hakim yoğun baskıdan ve İmamın siyasî yaşamından haberdar tek merci olan dostlarının korunması için takiyyenin kaçınılmazlığından kaynaklanmaktadır; ama bunlarla birlikte uyanık düşmanın planlı tepkilerine bakarak herkesin faaliyetinin arkasındaki hakikate ulaşmak mümkündür.

Hişam b. Abdülmelik gibi güçlü ve yönetici ruhlu biri -ki Belazuri'ye göre en güçlü Emevî halifesidir-[12] İmam Bâkır (a.s) veya bir başkasına asık surat gösteriyorsa bunun sebebi, karşı tarafın tutum ve davranışlarından bir tehdit sezinlemesi ve varlığını kabullenememesidir.

İmam Bâkır'ın (a.s) düşünce ve teşkilat alanında değil, sadece ilmî alanda faaliyeti olsaydı şayet, halife ve erkanı, kesinlikle şiddet ve baskı uygulamayı çıkarlarına aykırı bulurlardı.

Çünkü bu durumda, hem İmamı -ki bunu, Fahh şehidi Hüseyin b. Ali'nin kıyamında tecrübe etmişlerdi- ve hem de azımsanmayacak sayıda olan İmamın dostlarını

ciddi bir muhalefete sevk etmiş ve öfkelendirmiş olacaklardı.

Aslında vurgu yapmak istediğimiz, İmam Bâkır'ın (a.s) ömrünün sonlarında egemen düzenin nispeten baskıcı tutumu karşısında İmamın da nispeten sert tepki gösterdiği gerçeğidir.

İmamın Şam'a Sürgün Edilmesi

İmam Bâkır'ın (a.s) son döneminde vuku bulan önemli olayların en meşhuru, İmamın, Emevî saltanatının başkenti Şam'a sürgün edilmesidir.

Bu sürgün olayının ardındaki gerçek ise İmamın Emevî saltanatına karşı sürdürdüğü mücadele yöntemini deşifre etmekti. Bu nedenle İmam (bazı rivayetlere göre en yakın yar ve yareni olan genç yaştaki oğlu İmam Sadık (a.s) ile birlikte) yakalanarak Şam'a gönderilir.

İmam Bâkır (a.s), Hişam'ın Şam'daki sarayına getirilir. Halifenin kurduğu komplo gereği, imamın saraya girdiği anda devlet erkanının üstlendiği rol ifa edilecekti.

Senaryoya göre önce halife, ardından da devlet erkanı iftira ve hakaret yağmuruna başlayacaktı. Bu komplo ile varılmak istenen iki amaç vardır:

a) Hakaret ve iftiralarla İmamın ruhiyesini zayıflatmak ve böylece de yapılması gerekli görülen her iş için zemin hazırlamak.

b) Karşı ve hasım iki akımın en üst düzey önderleri arasında gerçekleşen görüşmede düşmanı mahkum ve mağlup etmek. Bu mağlubiyet haberini yaymakla da- ki bu, halifenin her türlü emre amade hatip, memur ve casusları tarafından rahatlıkla uygulanabilecek türden bir görevdi- karşı akım ve cephenin faal dinamiklerini pasi-fize etmek ve silahsız konuma getirmek amaçlanıyordu.

İmam Bâkır (a.s) halifenin meclisine girer, teamüller gereği halifeyi "Müminlerin Emiri" lakabıyla selamlaması gerekirken, diğer insanlara yönelip el işaretiyle onları muhatap seçer ve selamlar.

Sonra da oturması için halifenin iznini beklemeden oturur. İmamın halife tarafından beklenmedik bu tavrı, halife Hişam'ın kalbindeki kin ve hasedi ateşler. Ve hazırlanan komplo devreye girer.

"Siz (Ali oğulları) her zaman Müslümanların birliğini bozmuş, onları kendinize (itaat etmeye) davet etmekle de Müslümanlar arasında bozgunculuk ve nifak sebebi olmuşsunuz. Akılsızlık ve cahilliğiniz sonucu kendinizi imam ve önder sanmışsınız."

Hişam bu ve benzeri iftira ve hakaretleri sıraladıktan sonra susar ve senaryonun ikinci perdesi açılır. Hişam'ın çanak yalayıcıları ve uşakları da aynı türden

hezeyanları tekrar ederek İmam Bâkır'ı (a.s) zemmederler.

Bütün bunlar gerçekleşirken İmam sessiz ve dinlemektedir. Nitekim herkes susar ve İmam ayağa kalkarak Allah'a hamd-ü sena ve Peygambere (s.a.a) selam ettikten sonra kısa ama sarsıcı cümlelerle, onların amaçsız ve yitik bir yaşam içinde olduklarını yüzlerine vurur; hiçbir şekilde özgürlük ve yetki sahibi olmadıklarını, alet ve kul olduklarını bir kırbaç misali başlarına indirir.

Sonra da en yüce İslâmî ölçü (hidayet) olan kendi konumunu ve babalarının iftihar dolu geçmişini ve de tarihteki ilâhî sünnet ve yasalarla özdeşleşmiş olan kendi yolunun iyi akibetini vurgulayarak muhatapların sarsılmış ruhiyesini daha bir sarsar:

"Ey insanlar,[13] nereye gidiyorsunuz? Sizin için düşünülen sonuç nedir? Yüce Allah vasıtamızla sizin geçmişlerinizi hidayete erdirdi ve sonuncunuz da bizim elimizle son bulacaktır.

Bu günkü saltanat sizin elinizde ise yönetimin geleceği bizimdir; ki bizim devletimizden sonra devlet olmayacaktır. Çünkü akıbet ehli bizleriz. Şanı yüce Allah da akıbetin, takva ehline ait olduğunu buyurur!"

-Mazlumiyeti ve tahakkümü, müjde ve tehdidi, ispat ve reddi bir arada toplayan- bu az ve öz beyan yayılacak ve insanlara ulaşacak olsa, insanları, söz sahibinin hakkaniyetine inandıracak bir cezbe gücüne sahiptir.

Bu özlü sözü cevaplamak için öz güven gerekir... Bu ise İmamın muhataplarında olmayan şeydi. Zor ve kaba kuvvetten başka çare kalmamıştı. Hişam da bu doğrultuda hareket eder ve İmam Bâkır'ın (a.s) hapse atılmasını emreder.

Yani amelen ruhsal zaaf ve mantıksal yetersizliğini kabullenir. İmam Bâkır (a.s) tutukluluk döneminde de gerçekleri ifşa ederek kendisi gibi zincire vurulmuş insanları etkiler. Zindandaki herkes İmamın sözlerini samimiyet ile kabullenir.

Zindan memurları durumu Hişam'a rapor ederler. Onlarca yıl boyunca ve özel bir titizlikle Şam'ı Ehlibeyti tebliğ ve davetten uzak tutan bir rejim açısından bu durum asla kabullenecek türden değildi.

Bu yüzden Hişam, İmam ve maiyetindekiler için en uygun yerin yaşadıkları şehir yani Medine olduğunu, ancak kontrol ve baskıların artarak devam etmesi gerektiğini ve uygun görüldüğünde de son darbeyi indirerek düşmanı kendi evinde öldürme suretiyle zan altında kalmamanın daha doğru olduğunu düşünür...

Hişam'ın emri ile İmam ve maiyetindekiler yol boyunca mola vermeyen posta kervanıyla Medine'ye gönderilir. Yol üzerindeki şehir halkı da, bu istenmeyen kervanla katiyen kimsenin alış-veriş yapmaması, ekmek ve su satmaması

hususunda uyarılır.[14] Üç gün üç gece bu minval üzere yol alınır ve nitekim kervanın su ve ekmeği tükenir.

Medyen şehrine varılmıştır. Şehir halkı, halifenin emri gereği kapılarını kapatır ve bir şey satmaya yanaşmazlar. İmamın beraberindekiler açlık ve susuzluktan yakınmaktalar.

İmam Bâkır (a.s) şehre bakan bir tepenin üzerine çıkar ve yüksek bir sesle şehir halkına haykırır: "Ey zalimler şehrinin insanları! 'Allah'ın sizin için saklamış olduğu, daha hayırlıdır; eğer iman etmişseniz!'[15] ayetinde 'saklamış olduğu' şeklinde ifade edilenden maksat benim!"

Bu haykırışın yankı bulması sonucu gerçekleştirilen yerinde bir uyanıklık ve cesaret halifenin kurduğu komployu bozar. Şehir halkından biri, cahil ve aldatılan hemşehrilerini uyarır ve bu haykırışın, Şuayb peygamberin kendi zamanında dalalete düşmüş insanlara haykırışının aynısı olduğunu hatırlatır.

Bu gün, bu mesajın muhatabı olduklarını anlatmaya çalışır. Evet tarih tekerrür etmişti. Mesaj aynı mesajdı, mesajcı aynı mesajcıydı ve muhatapsa aynı muhataptı... Bu yerinde uyarı kalplerde yer bulur. Kapılar açılır ve halifenin emrini ayak altına alarak düzenin düşmanı kabul görür...[16]

Dönemin siyasî durum ve baskısına ışık tutan, dönemin insanlarının aptallaştırılmak istendiğini vurgulayan ve de Emevî saltanatı karşısında İmam Bâkır'ın (a.s) tutum ve yöntemini aydınlatan bu tarihî rivayetin son pasajı şöyledir:

Medyen şehrinde olup bitenler halifeye bildirildiğinde, her şeyden önce halifenin planına muhalefet etme cesareti gösterecek insanları gafletten uyandıran şahsın, ihanetine karşılık öldürülmesini emreder halife. Bu emir gereği uyarıcı insan öldürülür.

İmamın Halifelere Karşı Tutumu

Bütün bunlara rağmen İmam Bâkır (a.s), hakim güce karşı sıcak savaşa girmekten ve yüz yüze savaşmaktan sakınır. Elini kılıcına uzatmaz ve acele edip kılıcın kabzasına sarılanları zamanın gereklerine uymak ve zamanı tanımak gerektiği hususunda uyarır ve hatta köklü hareketi gerektirmedikçe dilini dahi kullanmamayı tercih eder.

Duyguların galeyan etmesiyle bıkkınlık geçiren ve üzerindeki baskıya dayanma gücünü kaybeden kardeşi Zeyd'e kıyam izni vermez. Normal yaşam ilişkilerinde ve deneyimsiz insanlar ilişkisinde en çok kültürel ve fikrî faaliyetler üzerinde durur. Bu yöntem aynı zamanda hem ideolojik bir temel, hem de siyasî takiyyeden ibaretti.

Ancak önceden de değinildiği üzere İmam Bâkır'ın (a.s) bu hekimane taktiği

seçmesi, "İmamet hareketinin" odaklandığı yönü, yakın dostlarına ve onun yoluna inanan samimi Şiîlere anlatmasına ve kaçınılmaz bir savaş sonucu kurulabilecek İslâmî düzen ve Ehlibeyt hükümetinden ibaret olan Şia'nın yüce ülküsünü yakın dostlarının kalbinde ihya etmesine asla engel değildi.

İmam Bâkır (a.s), bu taktiği uygulamasına rağmen bazı uygun zamanlarda, bu yüce ülkü uğrunda dostlarının duygularını harekete geçirmekten de geri kalmıyordu.

Pek de uzak olmayan beklenen geleceği müjdelemek İmam Bâkır'ın (a.s) ümit veren yöntemlerinden biridir. Aynı zamanda bu, Şia'nın tedrici hareketi bağlamında İmamın kendi konumunu nerede ve hangi aşamada gördüğüne de ışık tutmaktadır.

İmam Bâkır (a.s) ile birlikteydik, ev insanlarla doluydu. Yaşlı biri eve girip selâm etti ve dedi: "Ey peygamber evladı! Andola Allah'a, ben sizi ve sizi sevenleri seviyorum. Andola Allah'a, bu sevgi yaşam süslerine olan hırstan kaynaklanmıyor.

Sizin düşmanınızı da düşman bilir ve ondan uzak dururum. Bu düşmanlık ve kinimin sebebi, aramızda bir kan davasının varlığı değil. Allah'a andolsun, ben sizin emir ve nehiylerinizi kabullenmiş ve sizin zaferinizin gelip çatmasına göz dikmişim. Feda olayım sana, benim için ümitli misin?

İmam yaşlı adamı çağırıp yanına oturttu ve buyurdu: "Bir gün biri gelip aynı soruyu babam Ali b. Hüseyin'e (a.s) sormuş ve babam da şöyle cevaplamıştı: Bu bekleyiş esnasında ölecek olursan, Peygamberin (s.a.a), Ali'nin, Hasan'ın, Hüseyin'in ve Hüseyin oğlu Ali'nin huzuruna varacaksın; yüreğin serinleyecek, ruhun mesrur ve gözün aydın olacaktır."

"Allah'ın yüce habercileriyle birlikte huzur ve sürur içinde olacaksın... Eğer yaşayacak olsan, bu dünyada gözünü aydınlatacak şeyleri göreceksin. Bizimle birlikte olacak ve bizim yanımızda en yüce makama ulaşacaksın..."

Yaşlı adam bunları dinledikten sonra yola koyuldu. İmam ise ona bakıyor ve diyordu: "Cennet ehlini görmek isteyen bu adama baksın!"[17]

Hatta bazen bundan da ötesini anlatıyor, zafer yılını belirtiyor ve Şia'nın en büyük arzusuna hakikat libası giydiriyordu.

Ebu Hamza Sumali şöyle anlatır:

İmam Bâkır'ın (a.s) şöyle buyurduğunu duydum: "Allah bunun (Ehlibeyt hükümetinin kurulması) için 70 yılını belirlemişti. Hüseyin (a.s) öldürülünce Allah insanlara gazap etti ve bu yüzden de onu 140 yılına tehir etti..."

"Biz bu vaadi size (yakın dostlara) bildirdik. Bu sırrı saklı tutmanız gerekirken yaydınız. Bundan sonra da yüce Allah herhangi bir vakit belirlemedi ve vaatte bulunmadı. Allah dilediğini yok ve dilediğini de ispat eder."

Ebu Hamza diyor ki: "Bunu İmam Sadık'a (a.s) anlattım ve İmam da doğruladı..."[18]

Öldürücü baskı ve zulüm ortamında, kalbe sürur veren bir rüya gibi algılanan İslâm düzeninin ve Ehlibeyt hükümetinin teşkili hususundaki açıklamalar, en azından zulüm altında ezilen Şia'nın kalbine ümit ve hareket tohumu ekiyor ve geleceğe kesin gözüyle bakmasını sağlıyordu. Böylece de bu yolu yürümede güçlerine güç ve kararlarına sarsılmazlık veriyordu.

İmamın 19 yıllık önderlik dönemi, kopukluk ve karanlığı olmayan dümdüz bir hat gibi bu hâlde geçti. Fikrî eğitimi, bireyi terbiye, mücadele taktiği, toplumu yapılandırma, siyasî stratejiyi koruma ve devam ettirme, takiyye, daha çok ve kalıcı ümit kıvılcımları icat etmekle dolu dolu 19 yıl... Kısacası yürünmesi zor taşlı yollarda azim ve ciddiyetle 19 yıl mücadele...

Nitekim bu kısa ve bereketli ömür bittiğinde, Alevi kıyamlarının yeminli düşmanları, bu kıyamın öncüsünün dünyadan göçmesiyle rahat bir nefes alacaklarını ve Şia'nın tebliği mücadelesinden rahatlamış olarak ülke içindeki ve sınırlardaki sayısız sıkıntı ve sorunlarla uğraşabileceklerini düşünürlerken, bu ateş ocağının sıcak ve yıkıcı külü, öldürücü son kıvılcımını da Emevî saltanatına bindirir.

İnsanları aydınlatmakla ve gerçekleri duyurmakla ömrünü geçiren İmam (a.s) ölümünden sonra da aynı yolu sürdürür. Düşünmeye ve anlamaya susamış olan dostlarına ve cahil bırakılmış topluluğa yeni bir ders ve yeni bir mesaj verir. Bu mesaj da aynen İmamın yaşam planı gibi gürültüsüz ve derindir.

Dostlara ve ihtiyaç duyanlara faydalı olacak; ama düşmanın uykusunu bölmeyecek ve parçalamayacaktır. İmam Bâkır'ın (a.s) takiyyesinin bir numunesi ve o özel dönemde İmamın genel tutum ve davranışının göstergesidir.

Büyük Siyasî Girişim

Sonraları İmamın hayatını yazanlar kısa bir hadise sığdırılmış büyük girişimden gaflet etmiş veya görmezden gelmişlerdir. Olay şundan ibarettir. İmam Bâkır (a.s) oğlu Cafer'e (a.s), malının bir kısmını (800 dirhem) ayırmasını ve on yıl boyunca kendisi için düzenleyeceği matem ve ağlama meclisleri için kullanılmasını emreder. Bu matem meclisinin yeri Mina çölü ve zamanı ise hac mevsimi olacaktır.[19] Evet olay sadece bundan ibarettir.

Hac mevsimi, birbirinden uzak ve birbirini tanımayan kardeşlerin buluşma mevsimidir. Binlerce insan o zaman ve o yerde toplu olmanın ve toplu kalmanın

mümkün olduğunu deneyerek anlıyorlar.

Kalpleri aynı ama dilleri farklı bu insanlar orada aynı dille Allah'ı çağırıyor ve milletlerin bir bayrak altında toplanma mucizesini bizzat görüyorlar. Bütün İslâm âlemine ulaştırılması gereken bir mesaj varsa, bundan daha uygun bir fırsat olamaz.

Ancak hac amelleri peş peşe birkaç gün içinde ve farklı yerlerde yapılır. Bu günler ve yerlerden hangisi daha uygundur?... Mekke, bir şehirdir ve insanlar şehirde hem dağınık, hem meşguldürler.

Buna ek olarak da insanlar tavaf, sa'y ve namaz gibi hac amellerini yerine getirmeye uğraşmaktadırlar... Meş'ar-ül Haram ise fırsat ve imkanı kısıtlı Mina yolu üzerinde bir gecelik vakfeden ibarettir.

Arafat, gündüz yapılan vakfe mahallidir; ancak çok kısa süreli. Hareket yorgunluğunun sabahı başlar ve ikindi vakti yeniden harekete başlamanın hazırlığı.

En uygunu Mina'dır. Hacılar Arafat'tan dönerken üç gece Mina'da konaklar. Tanışma, sohbet ve dertleşme fırsatı diğer konaklara oranla çok daha fazladır.

Gündüzleri Mekke'den çıkıp topluluklarla diyalog kurma ve meclislere katılma zahmetine katlanabilecek çok az kişi vardır. İmam Bâkır (a.s) için tertiplenecek matem meclislerinin Mina'da gerçekleşecek olmasıyla, herkes doğal olarak bu çölde üç gün konaklayacağına göre hacıların uğrak yeri olacaktı.

Çeşitli bölgelerden gelen hacılar artık yavaş yavaş bu matem meclisleriyle aşina olmuştu. Yıllar geçiyordu ve büyük fıkıh ve hadis âlimleri bir grup Medinelinin hac mevsiminde Mina'da tertiplediği meclise katılıyorlardı. Kimin için tertiplendiği hususunda sorular soruluyor ve "İslâm âleminin en meşhur simalarından biri olan Muhammed b. Ali b. Hüseyin için tertipleniyor.

Peygamber soyundan olan büyük bir insan için, fakih ve hadisçilerin öncüsü, fıkıh ve hadis dalında meşhur âlimlerin üstadı İmam Muhammed Bâkır için...

Bunun ardından, "Niye her yerden insanlar burada toplanıyor ve her yıl ne hakkında konuşuyorlar? Neyi anlatmak istiyorlar? İmam Bâkır (a.s) doğal eceliyle dünyadan göçmemiş miydi? Onu kim zehirleterek öldürmüştü? Niye öldürmüştü? İmam Bâkır (a.s) ne yapıyor ve neyi savunuyordu?

Bu sorular ise meclis sahipleri tarafından ya da topluluğun arasına dağılmış bilgili insanlar tarafından cevaplanıyordu. Medine ve Kufe'den gelen insanlar, aslında bu tür soruları cevaplamak ve bu eşsiz fırsatı değerlendirecek İslâm âleminin her noktasından gelen insanlara gerçekleri anlatmak ve de İmamlarını ziyaret edip kendi bölgelerinde olup bitenleri ulaştırmak ve gereken emirleri almak için

geliyorlardı.

Kısacası bu meclisler, o günün şartlarında en büyük iletişim sebebine sahip binlerce kanal aracılığıyla Şiî davetinin gerçekleştiği meclislerdi.

Hayatı da mematı da Allah yolunda olan bu bereket kaynağı İmamın hayatı da mematı da cihat oldu. İmam Bâkır'ın (a.s) amaçladığı da buydu zaten.

Yüce Allah, onu bulunduğu her yerde mübarek kıldı...

Selam olsun ona doğduğu gün, öleceği ve yeniden diri olarak haşredileceği gün.

İmam Sâdık'ın (a.s) İmamet Dönemi

İmam Bâkır (a.s), Ümeyyeoğullarının en müktedir halifelerinden olan Hişam b. Abdülmelik'in saltanatı döneminde 57 yaşında dünyadan göçtü. Müslümanların yaşadığı toprakların hemen her yerinde gözlenebilen kargaşa, kaos ve de Emevî saltanatının sayılamayacak kadar fazla meşgale ve sıkıntısı dahi Hişam'ın, Şiî toplumun çarpan kalbi İmam Bâkır'a (a.s) komplo ve desise kurmasına engel olmadı...

Hişam ve adamlarının aracılığıyla İmam Bâkır'a (a.s) zehir yedirildi. Böylece zalim Emevî tağutu, ülkesinin batı ve doğu sınırlarındaki fetih şenliklerinden duyduğu zevk ve sarhoşluğu, ülke içindeki en büyük ve tehlikeli düşmanını öldürmekle zirveye taşıdı...

Önceden de değindiğimiz gibi, İmam Bâkır'ın (a.s) son yıllarında ve oğlu İmam Sadık'ın (a.s) imametinin baş-ladığı yıllarda, Emevî saltanatı en maceralı dönemlerinden birini yaşamadaydı. Bir yandan kuzeydoğu (Türkmenistan ve Horasan), kuzey (küçük Asya ve Azerbaycan) ve batı (Afrika,

Endülüs ve Avrupa) sınırlarındaki askerî güç gösterisi, öte yandan Irak, Horasan ve etrafında ve de Kuzey Afrika'da genellikle ya da çoğunlukla horlanan ve zulme maruz kalan yerli halkın ve bazen de Emevî ordusunda görevli Moğol komutanlarının tahrik ve yardımıyla başlatmış olduğu kıyamlar ve bir taraftan da ülkenin her yerinde özellikle de Irak'ta gözlemlenebilen haksız dağılım, Hişam ve Irak'taki güçlü valisi Halid b. Abdullah-ı Kısri'nin savurganlık düzeyini de aşan harcamaları, Horasan, Irak ve Şam...

gibi bölgelerdeki kıtlık ve taun hastalığı, en meşhur Emevî halifesi tarafından yönetilen büyük İslâm beldesini ilginç duruma düşürmüştü. Bütün bunlara, bir de İslâm âleminin en büyük zayiasını da eklemek lazım; manevî, fikrî ve ruhî zayia.

Fakirlik, savaş ve hastalığın, Emevî sultanlarının zulüm ve kudret talepliklerinden kalkan bir yıldırım gibi za-vallı halkın tepesine inip yaktığı, kül ettiği bir ortamda

fazilet, takva, ahlak ve maneviyat fidanı dikmek ve büyütmek gayri mümkünler zümresinde sayılmaktaydı.

Zavallı ve mazlum halkın sığınak ve dayanağı olması gereken âlimler, kadılar, hadis ve tefsir bilginleri sorunlara çözüm üretmemekle kalmıyor; çoğu zaman siyaset adamlarından bile daha tehlikeli olup insanların sıkıntı ve sorunlarına daha bir ekliyorlardı.

Fıkıh, kelâm, hadis ve tasavvuf alanındaki Hasan Basri, Katade b. Düame, Muhammed b. Şihab Zühri, İbn-i Bişr, Muhammed b. Münkedir ve İbn-i Leyla gibi meşhur simalar, aslında mevcut hükümet çarkının dişlileri veya halife ve valilerin elindeki oyuncak konumundalardı.

Bu meşhur simalar hakkında yapılacak olan araştırmaların sonucu çok üzücü ve ibret verici olacaktır. Meşhur simalar ki, kudret, şöhret ve makam gibi alçakça temenniler ahırına girmiş otlanıyorlar ya da korkak, alçak ve rahat düşkünü zavallılar konumunda ve yahut riyakar ve aptal zahitler ve yahut da kelâmî ve itikadî konularda kanlı tartışmalara sebep olmuş âlim kisveli meçhuller olarak bulunur ancak.[20]

Marifet ve ulvî huyların fidanını ihya etmesi ve geliştirmesi gereken Kur'ân ve hadis, egemen gücün elinde alet olmuş veya bu kara günlülerin meyvesiz ömrünün meşgalesine dönüşmüştü. Böylesi baskıcı, karanlık ve zehir zemberek ortamda, bela ve sıkıntı dolu bir dönemde İmam Sadık (a.s) ilâhî emanet yükünü sırtına aldı...

Böylesi bir ortamda yolunu yitirmiş, aldatılmış ve zulme uğramış bir ümmet açısından, Şia kültüründeki ilerici mefhumuyla tanımış olduğumuz "İmamet" düşüncesinin ne denli hayati ve zaruri olduğunu tekrar etmeye gerek bile yoktur. İmametin, şu iki hayati meselenin kaynağı olduğunu önceden belirtmiştik.

a) Doğru İslâmî düşünce

b) Tevhit nizamına dayalı adil bir düzen

İmam, her iki görevi yüklenmiştir. Öncelikle mektep açıklanır, uyarlanır ve yorumlanır. Aynı zamanda bu, bilmeden ve bilerek yapılan tahrif ve tasarruflara karşı mücadeleyi de içerir. Daha sonra tevhide dayalı hak ve adalet düzeninin projesi yapılır ve bu doğrultuda ortam hazırlanır. (Böyle bir düzenin var olması durumunda ise yapılması gereken, onun beka ve devamını sağlamak olacaktır.)

Böylesi elverişsiz şartlar altında İmam Bâkır (a.s) bu emaneti yüklenir ve mezkur iki vazifeyi uhdesine alır. Bir anda, iki vazifeyle karşı karşıya kalır. Hangisine öncelik tanıyacaktır dersiniz?

Siyasetin sıkıntılarla dolu olduğu ve Emevî halifesi Hişam'ın bütün sıkıntılarına rağmen onu İmam Sadık'a (a.s) bırakmayacağı ve acı bir intikam almadan rahat edemeyeceği kesindir. Ancak fikrî çalışma, yani tahriflere karşı savaş açma, hakikatte hilafetin şahdamarını koparmak demektir.

Öyle bir hilafet çarkı ki, saptırılmış dine dayanmaksızın var olmaya ve varlığını korumaya gücü yetmeyecektir.[21] O hâlde ne Hişam, ne de alçaltılmış ve saptırılmış toplumun genel ve mevcut durumu yönünde faaliyet gösteren düzenin âlimleri bunu da İmam Sadık'a (a.s) kaptırmamaya gayret edecekti.

Diğer yandan ise, Şia'nın inkılâbî düşüncesini yaymak için durum ve şartlar elverişliydi. Savaş, fakirlik ve zulüm vardı. İnkılâbı besleyen üç etken. Bu, yakın ve hatta uzak bölgelerin ortamını belli bir düzeyde elverişli kılan bir önceki İmamın faaliyet alanıydı aynı zamanda.

İmamın temel stratejisi, tevhidi ve Alevi inkılâbı oluşturmaktı. Bunun gerçekleşmesi için de kifayet edecek kadar insanın imamet ideolojisini tanıması, kabullenmesi ve samimiyetle bunun vukuunu beklemesi gerekir.

Gerekli olan bir diğer husus da yetecek kadar insanın mücadelede sebat ve samimiyet gösteren saflara katılmasıydı. Bu temel stratejinin mantıksal gereksinimi, İslâm âleminin her yerinde Şia düşüncesini yaymak ve benimsetmek için her yönlü bir davetin başlatılmasıydı. Şia toplumunun başarılı ve fedakâr elemanlarını hazırlamak içinde başka bir davet gerekliydi. İmametin asil davetinin zorluğu da bu noktada gizliydi.

Zorbalıktan, haddi aşmaktan ve insanların özgürlük hakkına saldırıdan sakınacak ve de İslâm'ın temel ilke ve ölçülerine riayet edecek türden bir daveti seçecek olsa, insanların bilinç ve idrakine dayanmak ve onların doğal ihtiyaç hissettikleri alanda ilerlemesini ve gelişmesini sürdürmek zorundaydı.

Bu, tam anlamıyla mektebi bir davetti. Bunun aksi de yapılabilirdi; görünüm itibariyle birkaç mektebi şiarla kıyam başlatılabilirdi, pratikte ise diğer egemen güçler gibi güç gösterisine teşebbüs edilecek, ahlâkî ve içtimaî ilkelerinden vazgeçilecekti. İmam Sadık'ın (a.s) başlatmak istediği davette (mektebi davet) ise böyle bir sorun mevcut değildi.

İmamet hareketinin uzun sürmesinin sırrı burada yatmaktadır; imamet hareketinin nisbî yenilgisinin de sırrını burada aramak lazım. (Bu görünüşü ilerde tarihî belgelere dayandırarak ve daha detaylı olarak ele alacağız.)

Şartlar ve durumların elverişli olması ve önceki imamın faaliyetinin hazırladığı zeminler (Şia hareketinin uzun ve sıkıntılı yolu göz önünde bulunduracak olsa) İmam Sadık'ın (a.s), Şia'nın yıllarca yoluna göz diktiği sadık bir ümit mazharı olmasını gerektiriyordu. Babalarının faaliyetlerini tamamlayıp ürüne dönüştürecek

ve Şiî inkılâbını İslâm âleminin her yerine yayacak Kaim'di.

Bu arzu fidanının bakım ve büyütülmesinde İmam Bâkır'ın (a.s) imaları ve bazen açık vurguları da etkili olmuştu.

Cabir b. Yezid şöyle der: Biri gelip İmam Bâkır'a (s.a) kendinden sonraki kıyam edenin kim olduğunu sordu ve İmam Bâkır (a.s), oğlu Cafer Sadık'ın (a.s) omzuna dokunarak "Andolsun Allah'a Âl-i Muhammed'in Kaimi budur!"[22]

Kaim (kıyam eden) demekle amaçlanan nedir? Dinî hükümlerin tebliğ ve beyanı için kıyam etmek mi kastedilmişti? Yoksa bugün "kıyam" sözcüğünden anladığımız mefhum mu kastedilmişti? Belirtmek gerekir ki insanlar ve Şia literatüründe "kıyam" bugün anladığımız mefhumu taşımaktadır.

"Kaim", egemen güç karşısında gücünü toplayıp kıyam eden insandır. Bu mefhum, askerî güç gösterisi karşısında güç kullanmayı zorunlu kılmaz; ama saldırının varlığını gösterir. Kahır ve saldırıyla iç içe fikrî faaliyet, fertleri yapılandırma, teşkilat oluşturma ve gizli bir hareketin öncülüğünü üstlenme gibi alanlardaki girişimin habercisidir.

İmam Bâkır'ın (a.s), oğlu Cafer'in (a.s) kıyam edeceğine dair buyruğu kesindir. Şüphesiz İmam Sadık (a.s) saldırı hareketini başlatacaktı; ancak hareket ve kıyamının askerî girişim aşamasına gelip gelmeyeceğini, zafer kazanıp üstün güç olup olmayacağını işlerin gidişatı ve karşılaşılacak olaylar belirleyecekti...

Belki de meselenin bu yönüne dikkat edilerek İmam Sadık'ın hareketinin akıbeti ke-sin bir üslûpla değil de ümit verici bir şekilde beyan edilmiştir. Bir başka hadiste Ebu Sabah-i Kenani şöyle der:

İmam Bâkır (a.s), oğlu Cafer'e baktı ve dedi: "Bunu görüyor musun? Bu, Allah'ın 'Yeryüzünde zaafa uğratılanlara minnet koyup onları önderler ve varisler kılmayı irade etmekteyiz!' buyurduğu insanlardan birisidir."

İmam Sadık'ın (a.s) kıyam ve hilafeti hususundaki düşüncenin özel Şiîler arasında yayılmasının sebebi bu açıklamalarının etkisinde kalmak da olabilir. Durum öyle bir safhaya varmıştı ki İmam Bâkır ve Sadık'ın (a.s) yakın ashabı buna kesin gelecek gözüyle bakıyor ve kendilerini müjdeliyorlardı.

Bu yakın dostların ne denli ümit beslediklerini Şeyh Keşşi'nin naklettiği hadis iyice anlatmaktadır.

Şiîlerden biri muhaliflere büyük meblağda borçlanıyor ve ödeyemediği için de kaçmak zorunda kalıyor. Şia'nın büyük şahsiyetlerinden biri olan Zürare imamın huzuruna varıp durumu anlatır ve sonra da sorar: "Eğer "bu iş" yakınsa borçlu biraz sabretsin ve "Kaim" ile birlikte kıyam etsin ve eğer yakın değil ise

alacaklılarla oturup anlaşsın."

İmam Sadık (a.s) bu cevapla yetinir: "Olacaktır.

Zürare: Bir yıl sürer mi?

İmam: "İnşallah olacaktır."

Zürare: İki yıl mı sürer?

İmam: "İnşallah olacaktır."

Ve Zürare, bu işin iki yıl içinde gerçekleşeceğine kendini inandırır.[23]

İmamlar ve Şia dilinde kullanılan "bu iş" terimi Şia'nın mevcut geleceğini yani siyasî gücü elde etme veya onun askerî saldırı gibi yakın mukaddimesine girişimde bulunmayı bildiren kinayeli bir tabirdir.

"Kaim" ise bu saldırıyı komuta ve önderlik eden kimsedir. "Kaim"'in kıyamının bu özelliklerini önceden bildiren hadisler mevcuttur ve kastedilen kişi de imamların yaşamı boyunca Şia'nın beklediği ve farklı şahıslarda aradığı "Kaim"dir.

Şia'nın üstün şahsiyetlerinden olan Hişam b. Salim, Zürare'nin kendisine şöyle dediğini nakleder: "Hilafet kürsüsü üstünde İmam Sadık'tan (a.s) başkasını görmeyeceksin..."

Hişam şöyle devam eder: "İmam Cafer Sadık (a.s) dünyadan göçtüğünde Zürare'nin yanına gidip bana bildirdiği haberi kendisine hatırlattım ama bunu inkar edeceği korkusunu da taşıyordum."

Zürare dedi: "Ben onu kendi çıkarsamam ve görüşüm uyarınca demiştim."[24]

Bu açıklamaların bütününden elde edilen sonuç şudur: İmam Sadık (a.s), değerli babası ve Şia'lar nezdinde İmamet ve Şiîlik ideallerini gerçekleştirecek zattı.

Adeta imamet silsilesi, İmam Seccad (a.s) ve İmam Bâkır'ın (a.s) faaliyetlerini sonuçlandırması Ehlibeyt'in hükümeti ve tevhidi düzeni yapılandırması için İmam Sadık'ı (a.s) zahire olarak belirlememiştir. Bu doğrultuda beklenen, ikinci İslâmî dirilişi İmam Sadık'ın (a.s) gerçekleştirmesiydi. Ondan önceki iki imam bu zor yolun ilk aşamalarını yürümüşlerdi ve şimdi ise son adımı atma sırası ondaydı.

Aslında, önceden de belirttiğimiz gibi bunun ortamı da hazırdı ve İmam Sadık (a.s) bu elverişli koşullardan yararlanarak ağır misyonunu gerçekleştirme faaliyetine başladı ve ömrünün sonuna kadar sürdürdü.

Bu süre (33 yıl) içinde karşılaşılan iniş-çıkışlar ve de siyasal ve sosyal değişimler,

İmam Sadık'ın (a.s) ve Şiîlerin yaşam koşullarını bir çok kez değiştirdi. Savaşın durumu bazen Şia cephesi lehine ve bazen de aleyhine değişiyordu.

Bazen öyle durumlar oldu ki gelişmeleri iyimser olarak değerlendirenler, Şia'nın zaferini çok yakın görüp koşulların askerî güç gösterisi için hazır olduğu hususunda mübalağa ettiler.

Bazen de saltanatın baskısı öylesine yoğunlaşıyordu ki yenilgiyi gösteriyordu... İmam Sadık (s.a) her iki durum karşısında da ancak ve ancak bu uzun yolu daha çok kat etmeyi ve kaçınılmaz aşamaları geride bırakmayı düşünen kararlı, yılmaz ve bilgili önderliğinden hiç ayrılmadı.

Her zaman her durum karşısında İmamın aşkı, ihlası ve imanı daha bir artıyordu ve İmam da yüklendiği ağır ilâhî misyon yükünü hedefe doğru yaklaştırıyordu.

İmamın Faaliyetinin Gizli Kalması ve Nedenleri

İmam Sadık (a.s) hakkında araştırma yapanların karşılaşacakları en esef verici bir noktaya değinmek istiyorum. Şöyle ki: İmam Sadık'ın (a.s) imamet emanetini yüklendiği yıllardaki yaşamı (ki Ümeyyeoğulları saltanatının son yıllarına müsadif idi) bir gizlilik çemberi içinde kalmıştır.

Yüzlerce tarihî rivayetler arasında iniş ve çıkışlı dönemleri görülebilen bu faaliyet dolu yaşam kesitini tarihte ve hadis âlimlerinin sözlerinde düzenli olarak bulabilmek mümkün değildir ve hatta bu dönemde vuku bulan olayların çoğunun zamanı belirtilmemiş ve ayrıntıları şerh edilmemiştir.

Bu yüzden karinelere dayanarak, zamanın önemli olaylarını göz önünde bulundurarak ve her rivayeti, mezkur şahıs ve olaylar hakkında diğer kaynaklardan elde edilebilecek bilgi ve bulgularla karşılaştırıp olayın zaman, mekan ve özelliklerini keşfetmek araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmesi gereken bir görevdir.

İmamın, dostlarıyla olan ilişkisinin gizliliğinin bir sebebini faaliyetlerinin içeriğinde aramak gerekir belki de.

Normalde gizlilik ilkesine uyularak gerçekleştirilen gizli faaliyet, sürekli gizli kalması gerekir. O gün gizli idiyse, ondan sonra da gizli kalacak ve sırra mahrem olmayanlar bu bilgilere ulaşamayacaklardır.

Faaliyet hedefe vardığında ve hareketin öğreticileri ve faal üyeleri gücü ele aldığında gizli faaliyetlerinin inceliklerini kendileri açıklayacaklardır. Bu yüzdendir ki Abbasî faaliyetinin devam ettiği dönemde Abbasoğullarının ileri gelenlerinin teşkilat üyeleriyle gizli görüşmeleri, gizli emirleri ve bu ilişkilerin incelikleri tarihe kayıtlıdır ve herkes de bunları bilmektedir.

Alevi hareketi de hedefe ulaşacak olsa ve hükümet imamların veya onlar tarafından görevlendirilen insanların eline geçmiş olsaydı, bugün Ehlibeyt devletinin çok gizli sırlarından ve her yere yayılan teşkilat kollarından kesinlikle haberdar olacaktık.

Bu gizliliğin bir başka sebebini tarih ve tarihçiler üzerinde aramak lazım. Ezilen ve zulme uğrayan bir kesimin adı ve bir olayı resmi tarihte mevcut ise bunun, hakim ve zalim sınıfın isteği ve yönlendirmesiyle gerçekleştiği kuşkusuzdur.

Resmi tarihçiler, zulme uğrayan toplum hakkında bilgi toplamak için koşuşturma ve korkuyla tarihe kaydetme zahmetine niye katlansınlar ki, oysa ki hiç zahmete düşmeden zalim ve hakim sınıfın rahatça ulaşabilir sözlerini tarihe kaydedecek mükafat elde edebilir ve kendilerini tehlikeye atmayabilirler.

Şimdi bu gerçeği bir başka gerçeğin yanına koyacağız: Sonraki araştırma ve raporların kaynağı sayılan ve İmam Sadık (a.s) hakkında beş yüz yıl sonrasına kadar yazılan meşhur ve muteber tarihlerin tümü Abbasî patentlidir.

Çünkü Abbasî hükümeti hicri yedinci yüzyılın yarısına kadar hayatını sürdürdü ve meşhur eski tarihlerin tümü bu silsilenin hükümeti döneminde yazılmıştır.

Durum bundan ibaret olunca sonucu tahmin etmek hiç de zor olmasa gerek. Abbasî döneminde bir tarihçiden, İmam Sadık (a.s) veya diğer imamların hayatıyla ilgili elde ettiği bilgileri doğru ve düzenli olarak kendi tarih kitabına kaydetmesi nasıl beklenebilir?

İmam Sadık'ın (a.s) hayatı hususundaki gizlilik ve tahriflerin bir çoğunun sebebi budur işte.

İmamın Hayatıyla İlgili Beş Ana Hat

İmamın hayatının ana hatlarına bizi ulaştırabilecek tek yol bu gizlilikler arasında o hazretin yaşamının önemli göstergelerini bulmak ve o hazretin bildiğimiz temel düşünce ve ahlak ilkelerinin yardımıyla da hayatının ana hatlarını onunla karşılaştırmaktadır.

Bundan sonra, ayrıntıları ve incelikleri belirlemek için tarihten veya başka kanallardan elde edilebilecek karineleri arayıp bulmak gerekmektedir.

Konumuzla bağlantılı olarak İmam Sadık'ın (a.s) hayatındaki önemli ve büyük göstergeler, benim araştırdığım kadarıyla şöyle sıralanabilir:

1- İmamete davet ve tebliğ

2- Şia fıkhı ve Şia'da Kur'ân tefsiri.

3- İtikadî ve siyasal hareketler

4- Alevilerin askerî hareketlerinde İmamın katkı ve rolü

5- İmamın tavsiye, söz, mektupları ve de tağut karşısında öfkeli ve sarsılmaz ruhiyesini haykıran şiirleri.

Önce bu başlıkların her birini bir bölümde inceleyecek ve sonunda, mümkün olduğu kadarıyla İmamın faaliyetlerini, hadis âlimlerinin yöntemiyle değil, tarihçilerin yöntemiyle düzenli bir şekilde sunmaya gayret edeceğiz.

(1)İMAMETE DAVET VE TEBLİĞ

Bu konuyu, Şia İmamlarının davetinin en açık özelliği olarak kabullenmek gerekir. Yüce peygamberimizin (s.a.a) dünyadan göçtüğü ilk yıllardan başlayarak imametin bütün dönemlerinde Şiî daveti, Ehlibeytin imametini ispat etmekle başlamıştır...

Bu husus Hüseyin b. Ali'nin (a.s) kıyamında ve hatta Zeyd b. Ali gibi imamzadelerin hareketlerinde açıkça görülmektedir. İmam Sadık'ın (a.s) daveti de bu genel strateji dahilinde gerçekleşmiştir.

Bu konunun belgelerini sunmadan önce "imametin" İslâm'daki anlamını ve imamete davetin ne demek olduğunu bilmeliyiz. İmameti tebliğin gerçek içeriğini anlamak imametin anlamını anlamaya bağlıdır.

Mutlak önderlik manası ifade eden "imamet" kelimesi, İslâm kültüründe daha çok özel bir önderlik, yani fikrî ve siyasî gibi sosyal alanlardaki önderlik hakkında kullanılır.

Kur'ân-ı Kerim'de kullanılan imamet kelimesi ve türevleri bu özel anlama dönüktür. Yani fikirsel önderlik veya siyasal önderlik yahut da her iki alanda önderlik anlamınadır.

İslâm Peygamberinin (s.a.a) vefatından sonra Müslümanlar birkaç fırkaya bölündü ve bu bölünme fikrî ve siyasî alandaki bölünmelerden kaynaklanmıştı.

Bu bölünmenin asıl sebebi ise, siyasî alanda ümmete önderlik meselesiydi, işte bu bağlamda "imamet ve imam" terimleri özel bir önem kazandı. Bu terimler diğer manalarından daha çok "siyasî önderlik" alanında kullanılır oldu ve böylece diğer manalar bu boyutun gölgesi altında kaldı.

Durum öyle bir yere vardı ki hicri ikinci yüzyılda İslâm'ın kelâmî ekolleri bir biri ardınca ortaya çıkıp farklı İslâmî eğilimleri, farklı ideoloji ve ekollere dönüştürdü.

Bu ekollerin en önemli meselelerinden biri de siyasî önderlik manasına gelen

"imamet" meselesiydi. Bu alanda en çok konuşulan şey imamın yani toplumu yönetenin şart ve özellikleriydi ve bu hususta da her ekolün kendisine has inanç ve görüşü vardı.

Şia ekolünde de -ki bu ekolün izleyicileri açısından İslâmî düşünce akımının temelini oluşturan- "İmamet" siyasal önderlik anlamınaydı. Şia ekolünün imam hakkındaki düşüncesi şöyle özetleniyordu:

İslâm toplumunun siyasî önder ve imamı Allah tarafından seçilmeli ve Peygamber tarafından da tanıtılmalıdır. Fikirsel alanda önder, Kur'ân'ın müfessiri ve herkesten daha çok dinin inceliklerinden haberdar olmalıdır.

Yaratılıştan var olan, ahlâkî ve sebebî eksiklik ve noksanlıklardan beri ve masum olmalıdır aynı zamanda. Ve de temiz ve iffetli ailelerden dünyaya gelmiş olmalıdır...

Birinci ve ikinci asır Müslümanları arasında siyasî önder manasını barındıran imamet, Şiîler arasında siyasî önderliğin yanında fikrî ve ahlâkî önderlik manasını da kazanmış oldu.

Şia, imam olarak tanıdığı ve kabullendiği birinden sosyal işlerin idaresini beklediği gibi fikirsel kılavuzluk, dinî eğitim ve ahlâkî tezkiyeyi de bekler.

Bu görevleri yerine getiremeyen birini "hak imam" kabul etmez ve başka ekoller açısından yeterlilik ölçüsü addedilen siyasî yönetimin iyiliği, askerî alanda güçlü olmak ve ülke topraklarını genişletmek gibi ölçülerle yetinmezdi.

Şia'nın imamet hususundaki görüş ve anlayışına göre bir toplumun imamı, o toplumun toplu hareketini ve bireysel eğilimini yönlendiren, hem din ve ahlakı öğreten, hem de fertlerin yaşam ve faaliyetine hükmeden üstün güçten ibarettir.

Bu açıklama doğrultusunda Peygamber de bir imamdır. Çünkü temelini attığı toplumun fikrî ve siyasî önderliği onun elindedir. Peygamberden sonra da, onun halifesi olacak ve (siyasî önderlik dahil olmak üzere) yüklendiği sorumlulukları yüklenecek bir imama ihtiyaç duyulması kaçınılmazdır.

Şia inancı açısından bu halifelik, Peygamberimizin sarih buyruğu gereği Ebu Talib oğlu Ali'ye (a.s) ve onun soyundan gelen masum imamlara aittir. (Daha detaylı bilgi edinmek için konuyla direkt bağlantılı kitaplara bakılabilir.)

Burada değinmemiz gereken bir nokta vardır: Siyasî önderlik, dinî eğitim ve ruhî arınım mefhumlarının İslâmî imamet ve hilafette bir arada bulunuşu (ki İslâmî imamet ve hükümete üç boyut kazandırmıştır), günümüzdeki bazı büyük düşünürlerin açıkladıkları gibi, İslâm'ın bu üç boyutu birbirinden ayırmamasından ve bu üç boyuttan oluşan bir programı insana sunmuş olmasından

kaynaklanmıştır.

O hâlde ümmetin önderliği de mezkur her üç alandaki önderlik manasında olmalıdır. İmamın Allah tarafından belirlenmesi gerektiğine inanan Şia'nın, bu inanca gösterdiği delil, imametin taşıdığı geniş mana olmuştur.

Sonuç şudur: İmameti "hilafet ve hükümet" karşıtı zanneden ve de onu sadece manevî, ruhî ve fikrî alanlarda bir yardımcı olarak kabullenen yüzeysel düşünce ve görüşlerin aksine, Şia kültüründe imam "ümmetin önderidir" hem dünyevî işlerde insanların yaşamına düzen vermede ve toplumun siyasî ve içtimaî idaresinde (yani devletin zirvesidir), hem de manevî ve ruhî eğitimde, fikirsel sıkıntılara çözüm getirmede ve İslâm ideolojisini açıklamada (yani bir ideolog).

Konuyla ilgili Şahitler

Çok net ve açık olan bu husus, imamete inananların çoğuna aşina gelmeyebilir. Kur'ân ve hadis kökenli yüzlerce örnekten bir kaçına değinmek uygun olur kanısındayız.

Usul-ü Kâfi'nin "Kitab'ul-Hüccet" bölümünde imametin tanımı ve imamın vasıfları hakkında İmam Ali b. Musa er-Rıza'dan (a.s) nakledilen çok uzun bir hadiste çok değerli ve cezbeli özelliklere yer verilmiştir.

İmametin tanımı hakkında şöyle buyurmuştur:

"Dinin ipi, Müslümanların düzeni, dünyayı abat eden, müminlerin izzet ve yüceliği, peygamberlerin rütbe ve makamı, halifelerin mirası, Allah'ın hilafeti ve peygamberin halifeliği."

İmamı tanımlarken de şu vasıfları sıralamıştır:

"Genel serveti artıran, ilâhî kanun ve yasaları uygulayan, sınırların koruyucusu, Allah'ın insanlar arasındaki emini, yüksek bir tepe üstünde insanları şaşkınlıktan kurtarmak için yanan bir meşale, Allah yolunun davetçisi, ilâhî sınırın savunucusu, münafıkların öfkesinin sebebi, küfrün temelini yıkan, müminlere izzet veren, yönetim hususunda uzman ve tecrübeli, siyaseti çok iyi bilen, Allah'ın emrine uyan, Allah kullarının hayrını isteyen, Allah'ın dininin bekçisi...."[1]

İmam Sadık'tan (s.a) rivayet edilen başka bir hadiste ise açıkça şöyle buyrulmuştur:

"Peygamberin (s.a.a) bütün imtiyaz ve taahhütlerine Ali (a.s) de, diğer imamlar da sahiptir"[2]

İmam Sadık'tan (s.a) rivayet edilen bir başka hadiste "vasilere" itaat etmenin farz

oluşu hatırlatılmış ve sonra da "vasiler"in, Kur'ân'da "ulu'l-emr" tabiriyle anılan insanlar olduğu ifade edilmiştir.[3]

Değişik kitapların farklı bölümlerinde dağınık hâlde kaydedilen yüzlerce rivayet, Şia kültüründe imamet teriminin "İslâm ümmetinin işlerinin idare ve yönetimi" anlamına geldiği ve yönetimin gerçek sahiplerinin de Ehlibeyt İmamları olduğu açıkça vurgulanmıştır.

Öyle ki araştırma yapacak olan insaf sahibi insanların bu hususta hiçbir şüphesi kalmayacaktır. Çünkü Ehlibeyt İmamları tarafından sürdürülen imamet iddiasının fikrî ve manevî makamın ötesinde ve tam anlamıyla yönetim hakkı iddiası olduğu çok açıktır. Her yere yayılan davetleri de hakikatte yönetimi ele almak için siyasî-askerî mücadeleye davetten ibaretti.

Sonraki dönemlerdeki onlarca yazar ve araştırmacının gözüne görünmeyen[4] bu gerçek, imamların döneminde yaşayan Müslümanlar arasında en açık gerçeklerden biri sayılmaktaydı.

Meşhur ve çok usta Arap şairi, en meşhur Şiî şahsiyetlerden biri ve de kararlı Alevi eğilimlerinin şehidi olan "Kûmeyt", meşhur kasidelerinin birinde Ehlibeyt İmamlarını şöyle vasfeder: "Ehlibeyt İmamları, insanları yönetmekle hayvanlara çobanlık etmeyi aynı görmeyen siyasetçilerdir; zamanın yöneticileri ise bunun aksini savunuyor ve uyguluyorlardı.

İmam Sadık'ın (a.s) İmameti Tebliğ Etmesi

Şimdi asıl konuya dönüyoruz, yani İmam Sadık'ın (a.s) da diğer Şia İmamları gibi davetinin öncelikli konusu olarak "İmamet"i seçmesi konusuna. Bu tarihî gerçeğin kanıtı hususundaki en sağlam ve kesin belge, İmam Sadık'tan (a.s) rivayet edilen hadislerdir. Bu hadisler çok net bir şekilde imamet iddiasını beyan etmektedir.

İlerde açıklayacağımız gibi, İmam Sadık (a.s) imameti tebliğ ederken, zamanın sultanlarını direkt ve net olarak reddetmesi, velayet ve imametin gerçek sahibi olarak insanlara tanıtması gerektiği bir mücadele aşamasında görüyordu kendini.

Usuller gereği bu hareket, mücadelenin önceki aşamalarının başarıyla noktalanmasından sonra gerçekleştirilebilirdi ancak. Siyasî ve içtimaî bilinç büyük bir kitleye yayılmış, bil-kuvve hazırlıklar her yerde hissedilmiş dikkate şayan bir yelpazede fikrî ortam oluşturulmuş, hak ve adalet sistemi büyük bir topluluk açısından kaçınılmaz bir gerçek olarak kabul görmüştü.

İşte bu durum karşısında imam, sarsılmaz kararını nihaî mücadeleye kilitlemişti. Bu aşamalar gerçekleşmeden önce, belli birini toplumun hak imamı olarak gündeme getirmek zamansız ve faydasız olacaktı.

Dikkat edilmesi gereken bir başka husus da, imamın bir çok kez kendi imametini kanıtlamakla yetinmemesi ve kendisiyle birlikte önceki hak imamları topluma tanıtması ve Ehlibeyt'in imamet silsilesinin ayrılık kabul etmeyen bir bütün olduğunu vurgulamasıdır.

Şia düşüncesinde, geçmiş zamanların batıl yöneticilerinin reddedilmesi ve "tağut" kabul edilmesi dikkate alınacak olsa, İmam Sadık'ın (a.s) bu yöntemi, kendi dönemindeki Şiîlerin cihadının önceki dönemlerde sürdürülen cihadın devamı olduğuna işarettir.

Aslında İmam Sadık (a.s) bu beyanıyla kendi imametinin, önceki imamların imametinin kaçınılmaz sonucu olduğuna vurgu yapıyor ve böylece de hem imametini temelsizlik şaibesinden kurtarıyor, hem de kesin ve şüphe götürmez bir kanalla yüce İslâm Peygamberine (s.a.a) dayandırıyordu.

İmametin Tebliğiyle İlgili Çarpıcı Rivayet

Şimdi, İmamın davetinin keyfiyetine dönük birkaç örneğe dikkat ediniz.

Benim bu alanda gördüğüm en mükemmel ve çarpıcı rivayet, Amr b. Eb'ul-Mikdad'ın şu rivayetidir:

"Zilhicce ayının dokuzuncu günüydü; Arefe günü. Hacılar, günün özel amellerini yerine getirmek için Arafat'ta mahşerî bir kalabalık oluşturmuşlardı. Müslümanların yaşadıkları bölgelerin doğal sözcüleri de bir yerde toplanmıştı. Böyle bir yerde söylenecek doğru ve yerinde bir söz, zamanın en geniş toplu iletişim şebekesini oluşturacaktı."

Amr şöyle devam eder: "İmam Sadık'ı (a.s) gördüm; gelip hacıların yanında durdu ve İslâm dünyasının her noktasına ulaştırmak için oradaki herkesin duyabileceği şekilde yüksek bir sesle mesajını üç defa tekrarladı, başka bir yöne döndü ve aynı mesajını üç defa olmak üzere yineledi ve bir başka yöne dönüp yine üç defa tekrar etti ve dördüncü defa... Böylece İmam on iki defa aynı mesajı tekrarlamış oldu... İmamın mesajı şundan ibaretti:

"Ey insanlar! Allah'ın Resulü imamdı; ondan sonra Ali b. Ebu Talip, sonra Hasan, sonra Hüseyin, sonra Ali b. Hüseyin, sonra Muhammed b. Ali ..."[5]

Bir başka hadis, Ebu's Sabah Kinani'den rivayet edilmiştir. İmam Sadık (a.s) bu hadiste kendini ve diğer Şia İmamlarını şöyle tanıtıyor:

"Bizlere itaat etmek yüce Allah tarafından farz kılınmıştır. Enfal da bizimdir, Safv-ul mal da..."[6]

Safv-ul mal, tağutların kendilerine has kıldıkları ve ihtiyaç sahiplerini mahrum

bıraktıkları mallardır. Müslüman savaşçıların zaferiyle yenilgiye uğrayan zalimlerin tasarruflarından kurtarılan bu mallar, diğer savaş ganimetleri gibi taksim edilmez ve kâzip bir haşmet ve yalan bir iftihar kazandırması için birinin yetkisine sunulurdu.

Oysa ki bu malların İslâm hakimine sunulması ve onun eliyle Müslümanların genel maslahatına olan alanlarda kullanılması gerekiyordu. İmam Sadık (a.s) bu hadiste, enfal ve safv-ul malın sahibi olarak tanıtıyor kendini.

İmamın bu açıklama ile vurguladığı üç husus vardır:

a) İslâm toplumunun asıl hakimi kendisidir.

b) Mezkur malların kendisine sunulması gerekir.

c) İmamın eliyle de doğru alanlarda kullanılması gerekir.

Bir başka hadiste ise kendisinden önceki imamların ismini tek tek sayarak onların imametine ve emirlerine itaat etmenin farz olduğuna şehadet eder.[7]

Sıra kendi adına geldiğinde İmam susmayı tercih eder; ama imamı dinleyenler, İmam Bâkır'dan (a.s) sonra ilim ve hükümet mirasının İmam Sadık'a (a.s) intikal ettiğini çok iyi bilirler. Böylece İmam hem hükümetin kendi hakkı olduğunu gündeme getirir, hem de kanıtsal söz akışıyla yüce babası Ali b. Ebu Talib (a.s) ile olan bağlılığını açıklar.

Usul-ü Kâfi'nin "el-Hüccet" bölümünün bablarında ve Bihar-ul Envar'ın 47. cildinde, imamet iddiasını açıkça ve ima yoluyla açıklayan ve imamete davet eden onlarca hadis bulmak mümkün.

Kesin bir başka belge de İmamın (a.s) İslâm topraklarının her yerindeki geniş tebliğ şebekesinden bahseden ve bu şebekenin varlığını kesin kılan şahitlerdir. Bu şahitler öylesine çok ve delillere dayalıdır ki eğer sarih bir hadis olmasaydı bile, konunun kesinliğine gölge düşmezdi.

İmamların hayatı hakkında araştırma yapan biri kendine soruyordu. İmamların, İslâm topraklarında görevli davetçi ve tebliğcileri yok muydu ki Emevî saltanatının çöküşü yaklaştığında imamlar için halktan itaat ve destek sözü alsınlar?

Eğer durum bundan ibaretse, imamlar ve Şia arasındaki malî ve fikrî ilişkiler alanında görülen teşkilatî bağlılık nasıl yorumlanabilir?

Dünyanın her yerinden Medine'ye taşınan paralar ve mallar, dinî konular hakkında sorulan bunca sorular, her yere yayılmış olan Şiîliğe davet, İslâm topraklarının önemli bölümündeki eşi benzeri olmayan Ali ve Ali oğulları sevgisi neyin nesidir?

Horasanlı, Sistanlı, Kufeli, Basralı, Yemenli ve Mısırlı hadis âlimleri ve ravileri imamın etrafında niye toplanmışlardı?... Bunları gerçekleştiren hangi güçtü acaba? Birbirine uyumlu ve bağlı bu gerçekler yoksa tesadüf sonucu mu meydana gelmişti?

İMAM CAFER SADIK İMAM CAFER SADIK

Emevî saltanatının bütün İslâm topraklarında istisnasız ve kesintisiz olarak devam eden karalama propagandalarına, Ali b. Ebu Talib'in (a.s) minber ve hutbelerde İslâm'ın istenmeyen şahsiyeti olarak tanıtılmasına rağmen, İslâm topraklarının en ücra köşelerinde dahi Ali oğullarının eşsiz bir sevgiye mazhar olmaları,

Şia inancına göre din ilmini, siyaset ve yönetim ilmini onlardan öğrenmek için uzun yolları kat ederek Hicaz ve Medine'ye yönelmeleri ve de bir çok defa sabırsızlanarak askerî hareket başlatmaları için izin istemeleri, kuşkusuz imamların kurmuş olduğu güçlü ve geniş bir iletişim şebekesinin varlığına bağlıdır.

Eğer Şia'nın silahlanması sadece imamların ilim ve zühdünü kanıtlama yönünde olsaydı, askerî hareket izni istenmesi ne anlama geliyordu?

Tarihte Tebliğ Ağından Bahsedilmemesinin Sebebi

Şöyle bir soruyla karşılaşmak mümkün: Tarihte adı geçen tebliğ ve iletişim şebekesinden hiç bahsedilmemesinin sebebi nedir? Ve niye hiçbir faaliyeti açıkça nakletmemiştir?

Buna şöyle cevap verilebilir: Mezkur davet ve tebliğ şebekesine tarihte rastlanmamasının sebebi, öncelikle İmamın dostlarının "takiyye" ilkesine fazlasıyla bağlı olmalarıydı. Bu bağlılık, mahrem olmayanların bu teşkilata sızmasını engellemek içindi.

Bunun bir başka sebebi de Şia'nın cihadının o aşamada amacına varamaması ve yönetimi ele alamamasıydı, ki bu da bir takım etkenlerin sonucuydu... Eğer Abbasîler de yönetimi ele geçiremeseydiler, onların gizli faaliyetleri ve acı-tatlı anıları da göğüslerinde kalacak, kimsemin bunlardan haberi olmayacak ve tarihte de rastlanamayacaktı.

Bütün bunlarla birlikte, Ehlibeyt'in imametine dönük Şiî davetini açıkça haykıran rivayetlerin sayısı az değil. Bunu bir hadisle örneklendirmek yeterli olacak kanısındayım.

Kufe halkından biri Horasan'a gider ve insanları Cafer b. Muhammed'in (a.s) velayetine davet eder. İnsanların bir grubu bu davete olumlu cevap verir ve itaat ederler.

Diğer bir grup ise buna muhalefet edip tekzip yolunu seçerler. Üçüncü bir grup ise ihtiyatlı davranırlar; ne icabet, ne de tekzip ederler... Bir gün ihtiyat edenlerden birinin yolu Medine'den geçer ve bu arada İmam ile görüşür.

İmam (a.s) bu adamı zemmederek şöyle buyurur: "Takva ve ihtiyat ehli idiysen, filan yerde hıyanet ederek filan işi niye yaptın, niye ihtiyat etmedin peki!?[8]

Gördüğümüz gibi davetçi Kufe halkındandır; tebliğ bölgesi Horasan, davetçinin adı gizli ve davetin içeriği ise İmam Sadık'ın (a.s) velayetine itaat.

Konuyla İlgili Bir Başka Belge

İmametin tebliği alanında imamların ve Şia'nın görüşünü belirleme açısından dikkate şayan bir diğer belge de, imamlar ve siyasî rakipleri (Emevîler ve Abbasîler) arasında gerçekleşmiş olan tartışmalar ve sözlü mücadelelerdir.

Hem kelâmî ve mezhebî deliller diliyle, hem de daha açık ve net bir dille -şiir dili- gerçekleşmiş olan bu tartışmalar, Şia'nın imamet hususundaki tebliğ amacının, yönetimin Ehlibeyt İmamlarının hakkı olduğunu çok net bir şekilde kanıtlamaktadır.

Bunun doğal sonucu şudur: Ehlibeyt'in velayetine davetin en açık boyutu, siyasî gücü ehil olmayanlardan geri alıp hak sahiplerine iade etmek için mücadeleye davetten ibaretti.

İmam Sadık'ın (a.s) dönemi, Abbasîlerin hareket başlatması ve sonra da hükümeti ele geçirmeleriyle muasır olması bakımından bu tür tartışmaların en hassas dönemiydi. İmamın bakış açısından Şiî ve Abbasî şairlerin şiirleri de aynı konumdaydı.

Şairlerin ve Şiirin Rolü

Abbasî şairleri, yönetimi ele alma yolunda Şiîlerce sürdürülen faaliyetleri kınıyor ve egemen güçlerin, kendilerini haklı göstermek için sarıldıkları temelsiz ve kof delillere sarılarak Abbasîleri, yönetimin gerçek sahipleri olarak tanıtıyorlardı.

Bunun tam karşısında ise Ehibeyt aşığı şairleri görmekteyiz, ki mağlup ve öfkeli kesime mahsus dil ve çıkışlarla galip güçleri (Abbasîleri), işledikleri cinayetlerden ve batıla eğilimlerinden dolayı yerden yere vurup yönetim hakkının Ali oğullarına mahsus olduğunu haykırıyorlardı.

Bir hareketi temsil eden şiirin hicri 1 ve 2. asırdaki yüce konumu ve de bir harekete mensup şairin, hareket bağlamında kendi eğilimlerini yaymada ve ülküleri açıklamadaki öncülüğü ve en etkili rolü oynadığı göz önünde bulunduracak olsa, siyasî hareketlere mensup şairlerin açıklamaları için özel bir defter açılmış olması çok doğaldır.

"el-Abbasiyyun el-Evail" kitabının yazarı Dr. Faruk Ömer, Arapça şiir ve hitabet sanatının filizlendiği dönem olan 1. ve 2. yüzyıldaki edebiyatın hassas ve belirleyici rolünü, mezkur kitabında iyi bir şekilde işlemiştir. O şöyle yazıyor:

"...Edebiyat kalpleri etkiliyor ve insanların sempatisini şu veya bu akıma yönlendiriyordu. Şairler ve hatipler, kendi siyasî düşüncelerini toplumun gündemine oturtan, bunun savunuculuğunu yapan, etkin bir dil ve açık bir yöntem ile siyasî eğilimlerin hakkaniyetini delillere dayandıran ve rakiplerinin delillerini çürütmeye çalışan gazeteler konumundaydı."[9]

Mesela Abbasoğulları taraftarları olan bir şair, hilafetin, Abbasoğullarının meşru hakkı olduğunu kanıtlamak için onların Peygamberle olan akrabalığını dile getiriyor ve Peygamberin mirasının, bu soya ait doğal mülk olduğunu iddia ediyordu.

Bunu da şöyle kanıtlıyordu: Miras hususunda İslâm'ın emri şudur: Amcalar varken, kız yoluyla dünyaya gelen çocuklar mirastan pay alamazlar. O hâlde Peygamberin yönetim mirası, amcası Abbas'a ve ondan sonra da oğullarına intikal eder. Bir şair şöyle diyordu: "Nasıl mümkün olur, olacak iş mi ki, kızın çocukları amcaların mirasını sahiplensin!?"

Şunu diyenler de vardı: "Amca varken, amca oğulları mirası sahiplenemez."

Ehlibeyt aşığı şairler ise, bunun karşısında çoğunlukla mazlumiyet hissinden kaynaklanan coşturucu duygularla yoğrulmuş şiir ve kasideleriyle bu tür kanıtları reddediyor ve Şia İmamlarının hakkaniyetine dair deliller getiriyorlardı. Mesela Seyyid Himyeri meşhur kasidesinde Gadir-i Hum olayını haykırıyor ve şöyle diyordu: "...Ben kimin mevlası isem, bu (Ali) onun mevlasıdır; ama günümüz muhalifleri buna razı ve ikna olmadılar..."

Abbasî şairin dile getirdiği "amcanın mirasçı olması" olayına Cafer b. Osman-ı Taî şöyle cevap veriyordu: "...Kız mirastan tam yarım pay alır, oysa ki bu mirastan amcaya hiçbir şey verilmez..."

Peygamberden miras alma hususunda ise Di'bil-i Hüzaî kasidesinde şöyle diyordu: "...Peygamberin mirası onları hüsrana uğrattı, çünkü her yönden korku ve ölüme yem oldular!..."

Şiirlerin İçeriği

Abbasoğullarının yaşamıyla ilgili kitaplarda ve hicri 2. yüzyıl tarihinde yüzeysel bir araştırma yapan herkes, şiir diliyle yapılan bu tür siyasî tartışmaların yüzlercesini bulacaktır.

İmamlar dönemindeki Şiî edebiyatının genellikle siyasî ve kelâmî konuları içerdiği rahatlıkla söylenebilir. O şiirlerde, bugün yaygın olan Farsça methiyelerdeki gibi

hayal ürünlerinden bir eser bulunamaz.

Her iki tarafın (Abbasî ve Ehlibeyt aşıklarının), kendi iddialarının hakkaniyeti hususunda söylediği kanıtsal şiirlerin içeriğinin ne derece sağlam ve güvenilir olduğu hiç önemli değil; önemli olan, o günün toplumunda siyasî ve itikadî olarak tamamen saflarını ayıran bu iki hasım kanadın ne dediği ve neyi savunduğuydu.

Açıkça görüldüğü gibi her iki tarafın kanıtlamaya çalıştığı şey, hükümet ve yönetim hakkının kendilerine ait olduğudur. Her iki tarafın şiirinde "Peygamberin mirası" olarak vurgulanan şey ilim, takva ve züht gibi Peygamberin manevî mirası değildir.

Çünkü bunların hiç biri de ihtilaf ve çekişme olduğunda "mirasta önceliklilik" kuralıyla çözümlenecek türden bir "hak" değildir. Sahiplenilmek istenen tek şey Müslümanların velayet ve yönetim hakkıdır.

Bunu, İmam Sadık (a.s) dönemindeki Seyyid Himyeri, Cafer b. Osman ve Kumeyt gibi şairlerin şiirlerinde görmekteyiz. Bunlar, şiirlerinde "imamet" temasını işleyerek ve bu hususta Abbasîleri savunan şairlere cevap vererek kaybedilmiş siyasî gücü geri kazanmak ve ehil olmayan rakiplerini siyaset alanından uzaklaştırmak doğrultusunda her yönlü bir faaliyet sürdürüyorlardı...

Bu sözümüze, Kumeyt, Di'bil ve Farazdak gibi büyük Ehlibeyt aşığı şairlerin ustalıkla yoğrulmuş şiirlerinde bir hayli örnek bulmak mümkündür. Ancak biz konunun aydınlanması açısından birkaç örnekle yetindik.

Mektupların Rolü ve İçeriği

Bu bölümü bitirmeden önce, iki hasım hareketin manevra alanının ne kadar geniş olduğunu göstermek için şiir alanı dışında gerçekleşen başka bir yönteme de dikkat çekmek istiyorum.

Abbasî hükümetinin başladığı günlerde, Abbasîlere karşı askerî bir hareketi komuta eden ve meşhur Alevi simalarından biri olan Muhammed b. Abdullah-i Hüseyni (Sahib-i Nefs-i Zekiyye lakabıyla meşhur olmuştur), Abbasî halifesi Mansur'a bir mektup gönderir.

O günün şartlarında hasım tarafların hatta sıcak savaş aşamasında bile hazırladıkları kanıtsal mektuplar, hedefe yaklaşmada önemli bir rol oynuyordu.

Çok seri bir şekilde halka dağıtılan ve içeriği herkes tarafından bilinen bu mektuplar, halkın desteğini kazanmada ve moralleri güçlendirmede göz ardı edilemeyecek bir etkiye sahipti. Bu yüzden de halkın beğeneceği ve kabul edeceği deliller içermekteydi.

Muhammed'in Mansur'a yazmış olduğu mektupların birinde, Alevilerin yönetimi ele

almak dışında bir taleplerinin olmadığını ve bu hedefe varmak için de insanları imamet ilkesine davet etmekle hakim düzene karşı mücadeleye çağırdıklarını vurgular. Altını çizmek istediğim asıl cümle şudur:

"Şüphesiz ki babamız Ali, Peygamberin vasisi ve Müslümanların imamıydı; onun çocukları hayatta olduğu hâlde hükümet hakkını ondan miras almanız nasıl düşünülebilir?"[10]

Bu cümlenin, mektupta getirilen Abbasîlerin yaygın sözüne cevap mahiyetinde olabileceği ihtimali yüksektir. Abbasîlere göre hilafet, Allah ve Resulünden (s.a.a) Abbas kanalıyla kendilerine intikal eden mirastı.

Peygamberle akrabalıktan başka hiçbir meziyeti olmayan bu silsile, mantıksal dayanaktan yoksun bu kanıtı öne sürerek yönetimlerinin insanlar nezdinde kabul görmesini sağlamaya çalışıyordu.

Muhammed ise mektubunda buna cevap vererek rakibin delilini çürütüyor. Bu mektubunda ilk olarak imam tabiri, mefhumu ve kullanım alanı ve ikinci olarak da Alevi büyüklerinden olan Muhammed'in iddiası açık bir biçimde görülmektedir.

(2)ŞİA FIKHI VE ŞİA'DA KUR'ÂN TEFSİRİ

İmam Sadık'ın (a.s) faaliyetinde görülen net ve ana hatlardan biri de budur; hem de diğer imamların yaşantısında görülenden daha belirgin, daha sarih ve daha sahih bir şekilde.

Öyle ki Şia fıkhı "Caferi fıkhı" adını almıştır. İmamın siyasî faaliyetlerini görmezlikten gelenler bile, dönemin en geniş ilmî ve fıkhî havzasına veya bu havzalarından birine sahip olduğunu kabullenmişlerdir. Bu arada, İmam Sadık (a.s) hakkında araştırma yapanların çoğunun gözünden kaçan şey bu işin siyasî mefhumu olmuştur. Benim amacım ise bu boyutu ele almak ve aydınlatmaktır.

Hilafetin İslâm'daki Konumu

Öncelikle hilafetin İslâm'daki yerini iyi tespit etmek gerekir. İslâm'da hilafet, sadece siyasî boyutla sınırlı değil; siyasî-dinî önderliktir. İslâmî hakime (yöneticiye) halife lakabının verilmesi de bu gerçeği vurgulayacak niteliktedir.

Halife, Peygamberin yerinde oturan şahıstır; Peygamber ise dini getiren, ahlakı öğreten ve aynı zamanda da siyasî önder ve yöneticidir.

O hâlde İslâm'da halife, siyasetle birlikte insanların dinî işlerini de yüklenen önderdir.

Satılmış Âlimlerin Zalimlere Faydası

İlk halifelerden sonraki yöneticiler, dinî bilgilerinin az olması veya tümüyle bundan yoksun olmaları sonucu doğan boşluğu kendilerine bağlı din âlimleriyle doldurma gayreti içinde olmuşlardır. Satılmış fıkıh, tefsir ve hadis âlimlerini kendilerine bağlayarak mevcut boşluğu doldurmuşlardır.

Hükümetin emrine amade bu zümrenin, yöneticilere sağladığı bir başka yarar da, zalim yöneticilerin isteğine uygun olarak dinin hükümlerini "maslahatlar gereği" bahanesiyle değiştirmeleri olmuştur.

İlahları uğruna, Allah'ın hükümlerini içtihat adı altında tahrif etmeleri işin ne denli vahim olduğunu göstermeğe yeter de artar bile.

Eski yazar ve tarihçiler, genellikle siyasî güçlerin isteğiyle gerçekleşen hadis uydurma ve re'ye göre tefsirin tüyler ürperten bazı örneklerine değinmişlerdir. Bunların bazılarına ileriki sayfalarda değineceğiz.

Hicri birinci yüzyılın sonlarına kadar daha çok rivayet şeklinde gerçekleşen bu hizmet, yavaş yavaş fetva şekli de almıştı artık. Emevî dönemin sonlarında ve Abbasî dönemin de başlarında bir çok fakihin kıyas ve istihsan gibi bidat yöntemlerini kullanarak kendi görüşlerine göre -daha doğrusu egemen güçlerin isteğine göre- İslâm'ın hükümlerini yorumlaması bundan kaynaklanıyordu.

Kur'ân tefsiri alanında da aynı hiyanet gerçekleşiyordu. Müfessirin, kendi görüşüne göre Kur'ân'ı tefsir etmesi, insanlar nezdindeki ilâhî hükümleri rahatlıkla değiştirebilecek ve insanları egemen güçlerin isteğine inandıracak bir yöntemdi.

Fıkıh, hadis ve tefsirin iki temel akıma bölünmesi çok eski dönemlere dayanır. Bunlardan biri az bir para karşılığında bir çok gerçeği kendi çıkarları uğruna tahrif eden gasıp hükümetlerce yönetiliyordu;

diğeri ise, ilâhî hükümleri doğru şekilde açıklama maslahatı üstünde maslahat görmeyen ve ister istemez her adımda egemen güçle ve de satılmış fakihleriyle karşılaşan asil ve emin bir akımdı. İşte bu akım, o günden bu yana çoğunlukla gayr-i resmi ve illegal görülmüştür.

Caferî Fıkıhla Başka Fıkıhların Farkı

Bu bilgiler ışığında İmam Sadık (a.s) dönemine bakacak olsak, "Caferî fıkıhla" resmî ve legal tanınmış fa-kihlerin fıkhı arasındaki farkın, sadece yüzeysel dinî inanç farklılığı olmadığı daha belirginleşecektir.

Caferî fıkhı iki yönden ataktaydı: Birincisi ve önemlisi, egemen güçlerin dinî bilgilerden yoksun oluşu ve tabiatıyla da insanların fikrî işlerini yönetme alanındaki acizliğiydi; diğeri ise, yöneticilerin çıkarı uğruna oluşturulan resmî fıkıhtaki tahrif ve sapma konularını belirlemekti.

İmam Sadık (a.s) fıkıh, İslâmî öğretiler ve Kur'ân tefsiri gibi ilmî faaliyetiyle hükümete savaş açmıştı. Halifelerin hükümetinde önemli bir yeri olan dinî kurum ve resmî içtihat, İmam Sadık (a.s) tarafından suçlanıyor ve hükümet de dinî alanda fakir ilan ediliyordu.

İmam tarafından sürdürülen mücadelenin bu boyutuna, Emevîlerin ne kadar dikkat ettikleri hususunda açık ve kesin bir belge mevcut değil.

Ancak Abbasî halifelerin ve özellikle de yeterince zeki olan, ömrünü Emevîlere karşı mücadeleyle geçiren ve de Ehlibeyt taraftarlarının mücadele yöntemi hususunda önemli bilgilere sahip olan Mansur'un, İmam Sadık (a.s) tarafından yürütülen dolaylı mücadelenin etkin rolüne dikkat ettiği açıktır.

Bir çok rivayette de belirtildiği üzere, İmamın ilmî ve fıkhî faaliyetlerine dönük Mansur'un sınırsız baskı, tehdit ve sınırlamaları bu duyarlılıktan kaynaklanıyordu. Ayrıca Mansur'un, Hicaz ve Irak'ın meşhur müçtehitlerini kendi hükümetinin çatısı altında toplamaya dönük aşırı ısrarının da bu ihtiyaçtan kaynaklandığı bilinen bir gerçektir.

İmam Sadık (a.s), dostlarıyla olan konuşmalarında "halifelerin dinî bilgiden yoksun oluşlarını", İslâm açısından yönetim hakkına sahip olmadıklarına delil gösteriyordu. Yani imamın fıkıh ve Kur'ân derslerinin ana mesajı gerektiğinde açık olarak da dile getiriliyordu.

İmam Sadık (a.s) bir hadisinde şöyle buyuruyor: "Biz itaat edilmesi Allah tarafından farz kılınan insanlarız. Oysa ki sizler, o insanlara itaat ediyorsunuz ki insanlar, onların cehaleti yüzünden Allah katında mazur olmayacaklardır."[11]

İmam bu hadisinde şuna dikkat çekmektedir: Ehil olmayan yöneticilerin cahillikleri yüzünden yoldan sapmış ve Allah'ın yolu dışında başka bir yola koyulmuş olan insanlar, Allah katında "Biz kendi isteğimizle yanlış yola düşmedik, yöneticilerimizin cahilliği bizi bu yola itti" türünde bir mazeret getiremeyecekler.

Çünkü böyle önderlere uymanın kendisi ilk hatadır ve sonraki hatalara mazeret olamaz.[12]

İslâmî toplum önderliğinin siyasî, fikrî ve ideolojik boyutları içermesi gerektiği hususu, hem İmam Sadık'tan (a.s) önceki, hem de sonraki imamların eğitsel faaliyetlerinde açıkça görülen bir gerçektir.

Bir rivayette, İmam Ali b. Musa er-Rıza (a.s) yüce ceddi İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) dilinden, imamet silsilesindeki silahı, İsrailoğulları arasındaki tabuta benzeterek şöyle buyurur:

"Bizim aramızdaki silah, İsrailoğulları arasındaki tabuta benzer; o kimin yanında

olsaydı, peygamberlik (bir başka rivayette ise hükümet) onlara ait olurdu. Bizim aramızda da silah kimin yayında ise, imamet ve önderlik ona ait olur." (Hadisin sembolik yönüne ve tabirin derinliğine dikkat ediniz)

Bu hadisi rivayet eden şahıs İmama sorar:

"Silahın, dinin ideolojik bilgisine sahip olmayan birinin yanında olması mümkün mü?"[13]

İmam bunun cevabında buyurur: "Hayır"[14]

İmam bir yandan din bilgisini ve Kur'ân'ı doğru anlamayı imametin şartı olarak vurgularken, diğer yandan da ilmî faaliyetiyle din bilgisine ilgi duyan insanları etrafında toplayarak ve dini -hükümetin satılmış âlimlerinin saptırarak öğrettiği gibi değil- olması gerektiği gibi öğreterek kendi din bilgisini ve hilafetin de cahilliğini kanıtlar. Böylelikle de sürekli, derin ve sessiz saldırısıyla mücadelesine yeni bir boyut kazandırır.

Önceden de değindiğimiz gibi, önceki yıllarını Alevi mücadelesi ortamında ve Ali (a.s) oğullarının dostlarıyla geçiren ve de onların birçok sırlarını bilen ilk Abbasî halifeleri, bu derslerin saldırı ve atak yönünü Emevî seleflerinden daha iyi anlıyorlardı. Bu yüzden Mansur, İmam Sadık'ın (a.s) insanlarla bir arada bulunmasını, onlara dini öğretmesini ve halkın da İmamın yanına gelip soru sormasını uzun bir süre yasaklamıştı.

Büyük ve meşhur Şia şahsiyeti Mufazzal b. Ömer bu baskı ve yasağın boyutunu şöyle özetler:

"Evlilik ve boşanma gibi hususlarda sorusu olanlar bile, İmamın cevabına kolaylıkla ulaşamıyorlardı."[15]

(3)İTİKADÎ VE SİYASAL HAREKETLER

Emevîlerin son dönemlerinde, İmam Sadık'ın (a.s), Alioğullarının imametini yayma ve İslâmî ölçüler doğrultusunda imameti açıklama hedefini takip eden geniş bir iletişim ağı oluşturup yönlendirdiğine değinmiştik.

İmamet meşalesini yaymakla görevli olan bu iletişim şebekesi, İslâm topraklarının en ücra köşelerinde ve özellikle de Irak ve Horasan etrafında çok etkin olup büyük başarılara imza atmıştı.

Ancak bu, imametin sadece bir boyutu, hem de naçiz boyutuydu. İmam Cafer Sadık (a.s) ve diğer imamların yaşamında dikkat çeken en önemli, en inkılâbî ve aynı zamanda en meçhul konu ise, gizli oluşum konusuydu. Önceden de değindiğimiz gibi, böyle bir oluşumun varlığını kanıtlamak için açık belgelerin

peşinden koşmak gerekmez.

İmamlardan veya yakın dostlarından birinin açıkça siyasî-fikrî oluşumun varlığını itiraf etmesini beklemek safdillik olur. Bu tür faaliyetler, itiraf edilecek türden şeyler değildir.

Aslında bu faaliyetler alanında makul olan, bu gizli faaliyetin varlığından düşmanın haberdar olması ve bu doğrultuda İmamdan veya dostlarından bilgi istemesi durumunda, bunun bir iftira olduğunu niteleyerek yalanlamaktır.

Bu, gizli çalışmaların vazgeçilmez özelliği olup her zaman için geçerlidir. İmamların yaşantısı etrafında araştırma yapanlardan beklenen de, gizli faaliyetin varlığı hususunda, ikna edici delil ve belgeye ulaşmadıkça bunu kabul etmemeleridir.

Tarihte mevcut olan nice ipuçları vardır ki ilk bakışta normal insanların dikkatini çekmeyebilir, normalmiş gibi algılanabilir; ancak dikkat edilecek ve yoğunlaşılacak olsa, bu ipuçları, bir çok gizli çalışmaların habercisi olacaktır.

İmamların iki buçuk asırlık tarihine böyle bir bakış açısından bakılacak olsa, imamların emriyle yürütülen gizli faaliyetlerin varlığı takriben kesinlik kazanacaktır.

Teşekkülün Anlamı ve Teşkilatçı Simaların Çalışmaları

Bahsettiğimiz oluşumdan amaçlanan şeyin, bu günkü çağrışımının (bölge ve şehirlere... dönük düzenli ekip ve komuta kademelerinin bütünü) olmadığı ve olamayacağı açıktır. O günkü deyimiyle teşkilat; bir grup insanın ortak bir hedef doğrultusunda kenetlenmesi ve bir merkeze bağlı olarak farklı alanlarda faaliyet göstermesinden ibarettir.

Bunlar, İmam Ali (a.s) döneminde, en fedakâr ve en üstün Müslüman olan Ali'nin (a.s) haklılığına inanan ve İslâm Peygamberinin (s.a.a) bu hususstaki emrini unutmayan, ilk günden itibaren tepkisini gösteren ve İmam Ali'ye (a.s) olan bağlılıklarını açıkça duyuran seçkin sahabiden oluşuyordu.

Sonraları büyük bir maslahat gereği İmam Ali'nin (a.s) susmayı ve hatta halifelerle yardımlaşmayı tercih etmesiyle, onlar da İslâm toplumundaki normal yaşantılarını devam ettirdiler; ancak doğru bildikleri şeyden asla ödün vermeyerek Ali Şia'sı olarak kaldılar.

Salman, Ebuzer, Übeyy b. Kâ'b, Mikdad, Ammar, Hüzeyfe... bu fikrî ve amelî akımın onur duyulan simaları arasındadır.

Tarihin ışık tuttuğu kadarıyla bu topluluk, Şia düşüncesini (fikrî ve siyasî önder olması hasebiyle İmama itaat etmenin gerekliliği inancını) maslahat ve hikmete

uygun yöntemlerle insanlar arasında yayıyor, taraftar kazanıyor ve sayılarını artırıyorlardı. Bu ön çalışma, Ali (a.s) hükümetinin kurulması için gerekliydi.

Hicri 35 yılında İmam Ali'nin (a.s) yönetime gelmesinden sonra, hükümet ve imamet alanındaki Şiî ölçülerine inanan ve bu ölçüler doğrultusunda sarsılmaz bir imanla İmamı kabul edenler, -geçmiş 25 yıllık dönemde direkt ya da endirekt olarak İmam Ali'nin (a.s) tarafından eğitilen, Şia topluluğu oldu sadece- İmam Ali'nin (a.s) önderliği altındaki alanda yaşıyor ve pratikte de Şiî düşüncesi doğrultusunda adım atıyorlardı. Diğer insanlar ise, mezkur fikrî ve ruhî bağlılıktan yoksun idiler.

Ammar, Malik Eşter, Hücr b. Adiyy, Sehl b. Hüneyf, Kays b. Sa'd ... gibi o günün Müslümanlarının İmam Ali'ye (a.s) karşı davranışlarının bir şekilde, Ebu Musa Eş'arî, Ziyad b. Ebih, Sa'd b. Vakkas...

gibilerinin ise davranışlarının daha başka şekilde olması, İmam Ali'nin (a.s) taraftarları arasındaki ikiliğin göz önünde bulundurulmasıyla yorumlanabilir ancak.

İmam Hasan'ın (a.s) barış olayından sonra Şiî düşüncesini yaymak ve bu birbirine kenetlenen topluluğu örgütlemek çok önemli bir girişimdi.

Çünkü bu atılım, zalim Emevî sultanın tahakküm ve baskısı altında yaşayan bu topluluğa dinamizm kazandıracaktı. Baskı ve zulüm, baskı altında yaşayan ve birbirine bağlı güçlerin pasifize edilmesine ve dağılmasına sebep olacağı yerde daha bir azim, bağlılık ve kararlılık getirmesi her zaman için geçerli kuraldır.

Şia'nın asil ve güvenilir güçlerini bir araya toplamak, Emevî düzenin amansızca sürdürdüğü Şia düşmanlığı sonucu bu topluluğa yönelmiş olan tehlikeleri geri püskürtmek, sınırlı ama derin bir alanda öz İslâmî düşünceyi yaymak, bilkuvve güçleri kazanıp Şia topluluğuna katmak ve de Emevîlerin cahilî düzenini yıkıp yerine İslâmî ve Ehlibeytî bir düzen kurmak için yerinde ve uygun bir zamanlamayla kıyam başlatma fırsatını beklemek İmam Hasan'ın (a.s) stratejisi ve ayrıca barışı kaçınılmaz kılan son sebepti.

Barış olayından sonra Musayyib b. Necibe ve Süleyman b. Surad-i Hüzaî öncülüğünde bir grup Şia, Kufe'den yeni dönüp fikrî ve siyasî faaliyetin merkezi olarak Medine'yi seçen İmam Hasan'ın (a.s) huzuruna varır ve askerî güçleri yeniden yapılandırma, Kufe'yi ele geçirme ve Şam ordusuna saldırma gibi teklifleri gündeme getirirler. İmam (a.s), gelen ziyaretçiler arasından bu ikisini seçer ve onlarla özel olarak görüşür.

Bu görüşmede nelerin konuşulduğuna dair hiçbir bilgi mevcut değildir, ancak bu özel görüşmeden sonra düşünce ve planlarının yanlışlığını kabul etmişlerdi.

Musayyib ve Süleyman, arkadaşlarının yanına döndüklerinde kısa ve üstü kapalı bir

cümle ile askerî kıyam konusunun reddedildiğini, Kufe'ye dönüp işleriyle meşgul olmaları gerektiğini söylerler. İşte İmamın benimsediği strateji sonucu bu askerî teklif İmam tarafından reddedilmişti.

Şia'da İlk Siyasî Oluşumun Temeli

Asrımızın çok zeki tarihçisi olan Hüseyin bu karineleri göz önünde bulundurarak Şia'nın büyüklerinden olan Musayyib ve Süleyman'ın İmam Hasan'la (a.s) özel görüşmesinde, Şia'daki siyasî teşkilatın temelinin atıldığına inanır.

Kabul etmek gerekir ki, Şia teşkilatının kurulması için ilk adım bu görüşmede atıldıysa da bunun projesi İmam Ali (a.s) tarafından hazırlanmış ve bunu yakın dostlarına şöyle duyurmuştu:

"Beni kaybettiğinizde öyle şeyler göreceksiniz ki ölümü arzular olacaksınız. Adaletsizlik, düşmanlık, tekelci tavır, ilâhî hukukun hafife alınması, can güvenliği korkusu...

Durum böyle olunca, kendinizi toplu olarak ilâhî bir bağla koruyun ve parçalanmayın. Direniş namaz, (Allah'ı anma) ve takiyyeyi (gizli çalışmayı) alışkanlık edinin ve bilmiş olun ki Allah, kullarının her an başka bir renge girmesinden hoşlanmaz. Haktan ve hak ehlinden vazgeçmeyin; çünkü bizim yerimize başkasını seçen herkes, dünyasını kaybedecek ve günahkar olarak dünyadan ayrılacaktır."[16]

İmam Ali (a.s) bu sözünde, Emevî döneminin en önemli olumsuzluklarını açıklamakta ve bu durum karşısında birlik beraberliğe ve örgütlenmeyi emretmektedir.

İmamın bu buyruğu, Şia kanadına ait en önemli belgelerdendir aynı zamanda, İmam Hasan'ın (a.s), iki seçkin Şia büyüğüyle görüşmesinde temeli atılarak hayata geçirilen husus, bu proje olmuştur.

Şüphesiz ki Şiîlerin tümü, çok zekice gerçekleştirilen bu projeden haberdar değildi. Bazı dostların İmam Hasan'a (a.s) itiraz etmelerinin sebebi de, bu çalışmadan haberdar olmamalarıydı.

İmamın bir çok defa bu eleştirilere cevap olarak "Belli mi olur, belki de bu, sizin için bir imtihan ve (düşmanınız içinse) izmihlal noktasıdır..." buyurması, seçilen siyaset ve tedbire gizli bir işaretti.

Tarihçilerin kayıtlarına göre, Muaviye'nin yirmi yıllık zulüm ve baskı yönetimi boyunca ülkenin her yerinde Ehlibeyt karşıtı propagandalar tüm hızıyla devam ediyorken ve Emir-ül Müminin Ali'yi (a.s) tel'in etmek yaygın bir sünnete dönüştürülüp sürdürülürken, İmam Hasan (a.s) ve İmam Hüseyin'in (a.s) net olarak

görülebilen bir faaliyeti yoktu; sadece bir bağlılık ve birlikte hareket gözlemleniyordu ki bu da, Hicaz ve Irak'ın her noktasında Şia düşüncesinin güçlenmesine ve Şiîlerin artmasına imkan sağlıyordu.

Barış olayından yirmi yıl geçtikten sonra, bu bölgelerin düşünce yapısı ve alanına bakacak olursak, karşımıza çıkan tablo şöyle olacaktır:

Kufe'nin en ünlü ve tanınan simaları, Şia büyükleridir. Mekke ve Medine'de ve hatta bazı uzak bölgelerde Şiîler, zincir halkaları gibi birbirine bağlı ve birbirinden haberdardılar. Birkaç yıl sonra Şia'nın önde gelen büyüklerinden biri (Hücr b. Adiyy) öldürüldüğünde, ülkeye hakim amansız baskıya rağmen bazı noktalarda itirazlar yükselir, Horasan'daki meşhur bir sima öfkeli itirazı sonucu, üzüntü ve kahrının şiddetiyle can verir.[17]

Muaviye'nin ölümünden sonra binlerce kişi İmam Hüseyin'e (a.s) mektup yazarak kıyam için Kufe'ye davet ederler. İmam Hüseyin'in (a.s) şehit edilişinden sonra on binlerce insan intikam gruplarına katılarak Emevî hükümetine karşı savaşırlar.

İslâm tarihi okuyan bir insan ister istemez, şu soruyla karşılaşacaktır: Şia düşünce ve eğilimlerinin bu denli yayılmasının, birbirine bağlı ve aynı yönde hareket eden Şiîler tarafından yürütülen düzenli bir örgütsel faaliyet dışında gerçekleşmiş olması düşünülebilir mi, böyle bir sonuca varmak makul mu?

Şia düşüncesinin yayılması kesinlikle düzenli bir faaliyetin ürünüdür. Yüzlerce vali, kadı, Kur'ân kârisi ve hatip tarafından yürütülen Emevî düzenin propaganda, komplo ve siyasetinin karşısında durabilmek ve hatta bir çok defalar propagandaların asılsız olduğunu kanıtlamak ve komploları bozmak, ancak aynı yönde hareket eden ve fertleri birbirine kenetlenmiş gizli bir faaliyetle gerçekleşebilir. Bu düzenli ve gizli faaliyet, Muaviye'nin ölümüne doğru daha atak konumdaydı. Bunu şöyle örneklendirebiliriz:

Medine valisi, İmam Hüseyin'in (a.s) faaliyetleri hususunda Muaviye'yi bilgilendirirken şöyle yazar:

"İlgili görevli Ömer b. Osman'ın raporuna göre, Irak ve Hicaz'ın ileri gelenlerinden bir grubu Hüseyin b. Ali ile temas hâlindedir ve kıyam edeceğine dair endişe etmekteyiz. Bu hususta yaptığım araştırma sonucu, muhalefet bayrağı kaldırmaya kararlı olduğu haberine ulaştım. Görüş ve emrini bildir..."[18]

Iraktaki Oluşumların Faaliyeti

Kerbela vak'asından ve İmam Hüseyin'in (a.s) şehadetinden sonra Irak'taki örgütsel Şiî faaliyeti daha bir düzen, disiplin ve canlılık kazanmıştı ve bu, Kufe'deki çoğunun, Emevî düzeninin darbesinden gaflet ederek Aşura savaşına katılamamalarından duydukları üzüntünün etkisinden kaynaklanıyordu. Bu Şiîlerin

ruh halleri, faaliyetin düzenlilik ve canlılığını gerektiriyordu; acı ve üzüntüleri ise, bu canlılığa daha başka bir renk kazandırıyordu...

Çağın meşhur tarihçisi şöyle yazar:

"O topluluk (Şia) sürekli silah toplamak, savaş hazırlıkları yapmak ve insanları -Şia olsun veya olmasın Hüseyin'in intikamını almaya- gizli olarak davet etmekle meşguldü. Bu davete olumlu cevap verenler, gruplar hâlinde onlara ekleniyordu ve Yezid b. Muaviye ölünceye kadar da bu durum devam etti."[19]

Cihad'uş-Şia kitabının yazarı açıkça şu görüşü savunur:

"Şia topluluğu, İmam Hüseyin'in (a.s) şehadetinden sonra siyasî bağlar ve mezhebi inançların bütünlük kazandırdığı düzenli bir teşkilat olarak ortaya çıktı. Bu teşkilatın önderliği ve savaşçı güçleri sürekli olarak bir araya geliyorlardı. Tavvabin kıyamı ise bu teşkilatın ilk somut örneğidir."[20]

Tarih üzerindeki araştırmalar ve de bu tarihçilerin görüşlerinden elde edilen sonuç şudur: Muaviye dönemindeki ve de İmam Hüseyin'in (a.s) şahadetinden sonraki olayların projesi, yönlendiricilik ve yöneticiliği Şiîlerin elindeydi.

Niceleri vardı ki insanî duygular gereği veya Emevî düzenden rahatsız olduğundan veya daha farklı sebeplerden dolayı Şiîlerle birlikte hareket edip savaşlarda omuz omuza savaşıyor veya Şiî boyutlu girişimlere katılıyorlardı ve gelişen o hassas olaylarda, aktif ya da pasif rol alıyorlardı. İşte dikkat edilmesi gereken husus, bu insanları Şiî olarak algılamamaktır.

Bu açıklama ile vurgu yapmak istediğim husus şudur: Şia, İmam Ali'nin (a.s) döneminden İmam Hüseyin'in (a.s) şehit edildiği döneme kadar, düşünce ve amel olarak hak imamla arasında sağlam ve belirli bağı olan insanlar hakkında kullanılıyordu.

İmam Hasan'ın (a.s) barış olayından sonra, İmamın emriyle Şiî teşkilatını kuranlar, düşünce ve amel bakımından bu bağlılığı taşıyan insanlardı. İşte bunlar, kendileri gibi aynı düşünce ve ideolojiyi taşımayan insanları, çok yönlü tebliğ ve davetleri ile Şiî teşkilatının içine çekmişlerdi.

Elinizdeki kitabın ilk sayfalarında, Aşura olayından sonra müminleri üç-beş kişiyle sınırlandıran İmam Sadık'tan (a.s) rivayet ettiğimiz hadis, Alevi-Haşimi devletinin kurulması yönünde bilinçli ve belirleyici bir sorumluluk taşıyan gerçek Şiîlere işaret etmektedir.

İmam Seccad'ın (a.s) zahiri koruyarak gizli faaliyeti sonucu bu üç-beş kişilik ekip, bilkuvve güçleri bulup kendine cezbetti ve yayıldı. İmam Sadık (a.s) mezkur hadisinde bunu şöyle buyurur: "...Daha sonra insanların onlara katılmasıyla

çoğaldılar..."

İmam Seccad, İmam Bâkır ve İmam Sadık'ın (Allah'ın selâmı üzerlerine olsun) dönemlerinde, hilafet düzeninin ileri gelenlerini korkutan ve bazen de kaba kuvvet ve sert tepkiler göstermelerine sebep olan, bu ekibin şüphe uyandıran davranışları olmuştu.

Şia Kime Denir?

Kısacası İslâm'ın ilk asırlarında ve imamların döneminde, Peygamber Ehlibeyti'nin sevgisini yüreğinde taşıyan veya onların hakkaniyetine ve davetlerinin doğruluğuna inanan ama imam merkezli faaliyet ve harekete katılmayan insanlara Şia denmemekteydi.

Şia olmanın kesin ve temel şartı, imam ile fikrî ve amelî bağı korumak, gasp edilmiş hakkı yeniden ele almak ve Alevi-İslâmî düzeni kurmak yönünde imamın önderliğindeki fikrî, siyasî ve de askerî faaliyetlere katılmaktı. İşte bu bağın Şia kültüründeki adı "velayet"tir.

Aslında Şia, baskı dönemindeki diğer muhalif parti ve örgütler gibi İmam önderliğinde belli faaliyetler gösteren, gizlilik ve takiyye ilkesiyle varlığını sürdüren "imamet" akımının adıdır...

İmamların, özellikle de İmam Sadık'ın (a.s) hayatını dakik olarak inceleyecek olsak, varacağımız öz ve usare bundan ibaret olacaktır. Önceden de değindiğimiz gibi bu, delillerle kanıtlanacak türden bir şey değildir.

Gizli tutulmak istenen bir evin kapısına "Bu, gizli bir evdir." yazılmaz elbet. Faaliyetin gizli oluşundan dolayı deliller de gizli tutulmuştur, ancak bunun varlığına kesinlik kazandıracak karineler olmaksızın da böyle bir şeyin varlığı kesin kabul edilmemelidir.

O hâlde yapılması gereken karine, şahit ve işaretlerin izini sürmektir.

Oluşumların Varlığına Yönelik İp Uçlar

İmamların yaşantısıyla ilgili rivayetlerdeki veya ilk asırdaki yazarlarının sözlerindeki "bab, vekil ve sır sahibi" gibi çok manalı tabirler, dakik araştırmacının dikkatini çekmektedir. Hem Şia'nın büyük hadisçilerinin, hem de başkalarının rivayetlerinde, imamların dostlarından bazıları "sır sahibi", bazıları "bab" ve bazıları "vekil" olarak tanıtılmıştır.

Şia'nın seçkin hadisçisi ve "Rical" âlimi İbn-i Şehraşub, İmam Seccad'ın (a.s) hayatından bahsederken "Yahya b. Ümmü Tavil onun babıydı"; İmam Bâkır'dan (a.s) bahsederken, "Cabir b. Yezid-i Cu'fi onun babıydı"; İmam Sadık'tan (a.s)

bahsederken, "Muhammed b. Sinan onun babıydı" unvanlarını kullanır.

Rical-i Keşşi'de Zürare, Büreyd, Muhammed b. Müslim ve Ebu Basir hakkında "sırrımın emanetçisi" tabiri kullanılmıştır.

Hadis kitaplarında Mualla b. Hüneys hakkında, İmam Sadık'tan (a.s) "vekil" unvanı nakledilmiştir. İmamdan nakledilmeyen ve Şia'nın eski yazarlarının sözlerinde görünen unvanlar, şüphesiz imamların hayatı hakkındaki araştırmalarının ürünüdür ve böyle bir unvanı kullanmış ise onun özelliklerine ulaşmıştır kuşkusuz.

Özetle diyebiliriz ki, bu manalı tabirlerin seçimi, imamların yaşantısındaki önemli ve hassas faaliyetleri anlatmaktadır.

"Kapı, vekil ve sırdaş" tabirleri üzerinde biraz düşünülecek olsa, imamların zahirî faaliyetlerin yanında gizli faaliyetler yürüttükleri veya zahirî faaliyetlerin hakikatinin gizli faaliyetlere dönük olduğu anlaşılacaktır. Şimdi bu üç tabir üzerinde bir nebze de olsa yoğunlaşmamız faydalı olacaktır, inancındayız.

Sırdaş, Sır Emanetçisi

Bir insanın sırrı yoksa, sırdaşı da olmayacaktır. İmamların yaşantısındaki bu sır nedir? İmama inananların ve dostlarının tümünün taşımaya layık olmadığı veya güç yetiremediği ve ancak sayılı birkaç kişinin taşıma liyakatine varabildiği bu sır neyin nesidir?

Her şeye uzaktan bakan son dönem Şiîlerin dilinde bu sır, "imamet"ten ibarettir. Peki imametin sırrı nedir? Gaybî ve tabiat ötesi sırlar mıdır yoksa? Harikulade işleri yapma gücü, mucize göstermek ve gayb âleminden haber vermek midir acaba?

Böylesi yüce insanların böylesi bilgi ve güce sahip olmalarının bilim ve akıla ters düşen yanı olmamakla ve bu iddia, İslâmî dünya görüşünde insan ve dünyadan elde edilen bilgiyle çelişmemekle birlikte, "İmamın sırrının" tabiat ötesi hususlarla sınırlı tutulmasını kabul edemem.

İmamın mucize getirdiği ve gaibden haber verdiği kanıtlanabilirse, imamın davetinin doğruluğunu kanıtlayan en güzel ve en ektili delil olacaktır.

İmam, sırrı gizli tutmanın fazileti hakkında öyle tekit ediyor ki Şia'nın hadis kitaplarında "Bab-ul kitman=sırrı gizli tutma babı"[21] unvanıyla özel bir bölüm açılıyor.

Bunun sebebi nedir? Bunun deşifre edilmesi ve yayılması durumunda, Şia ve imam için büyük bir tehlike oluşturacak türden bir sır olması gerekir ve bu da gaybî ve tabiat ötesi şeylerin dışında bir şey olmalıdır.

Şia perspektifinde İslâm'ın yorumu, fıkıh ve hükümlerle ilgili özel görüş ile bağlantılı bir şey midir yoksa? Emevî ve Abbasîlerin uyguladıkları baskı döneminde bu öğretilerin tedbir ve ihtiyatla öğretilmesi, herkese anlatılmaması ve bu bilgilerin ehil olmayanlara ulaştırılmaması gerektiği elbette ki söz konusudur.

Ancak yine de bu, "İmamın sırrı" olamaz. Çünkü bu öğretiler, özel olmakla birlikte o günün büyük Müslüman ülkesinin birkaç şehrindeki yüzlerce fıkıh ve hadis merkezinin gündeminde idi.

Şiîler de bunları, birbirlerine anlatma, yorumlama ve öğretmeyi bir vazife kabul edip bu hususta gayret sarf ediyorlardı. Kısacası bu öğretiler özel olmakla birlikte imamın sırrı değildi.

Bu öğretilerin özel olması, onların sadece imamın özel birkaç ashabı tarafından bilinmesi ve başka kimsenin ulaşamayacak şekilde gizli tutulması anlamında değildir. Bunlar, Şia topluluğu arasında yaygındı ve hatta Şia olmayanlar bile bazı özel durumlarda onlara ulaşabilirdi.

Bahis konusu olan sırlar, İmamın kurduğu teşkilatla bağlantılı hususlardır. Kılavuz ve önder ideolojisiyle bir devrim yaratma hedefi güden ve bu doğrultuda siyaset ve düşünce meydanında savaşım veren bir topluluğun kendine has bazı sırlarının olması çok doğaldır.

Öngörülen taktikler, büyük atılımların zamanı ve yeri, etkin unsurların isim, adres ve görevleri, etkili mali kaynaklar, önemli ve hassas bazı olay ve gelişmelerin belge ve raporları...

gibi hususlar sadece önderin dışında herkese kapalı kalması gereken sırlardır. Aksi takdirde bu sırların uzun ya da kısa vade de deşifre edilmesi ihtimali doğacaktır.

İşte bu tür sırları yüklenme liyakatine varan insanlar "sırdaşlar" veya "sırrın emanetçileri"dirler. Bu sırdaşlar tarafından sırların hatta Şiîlere aktarılması, düşmana ulaştırılmasıyla aynı ayardadır; bu ise çok büyük ve zararlı bir hatadır; öyle ki bu hata, bir topluluğun yok edilmesine sebebiyet verebilir.

İmamın sırrını başkalarına açan kimse pratikte düşmanın işini yapmış sayılır. Bu açıklamadan sonra İmamın "Bizim sırrımızı açan kimse, bizimle savaşanlardan daha zararlıdır."[22] buyruğunu daha kolay anlayabileceğiz.

Bab ve Vekil

İmamın Şiîlerle olan çok gizli ilişkilerinde, bazen teşkilat sırlarının imam ile Şiîler arasında aracılarla taşınması gerekiyordu. Bu, tamamen makul bir tedbirdir.

Hac mevsiminde, uzak şehirlerden gelen kervanların Medine'yi ziyaretinde...

yabancı gözlerin ve kulakların vasfedilmesi mümkün olmayan bir tamahla İmamın Şiîlerle olan ilişkisini keşfetmeye pür dikkat kesildiği bir esnada, İmamın direkt olarak ilişkiye girmesi, halifenin casusları tarafından rahatlıkla keşfedilebilirdi ve bu da Şia teşkilatının bütün sırlarının deşifre edilmesine yol açan bir ip ucu olabilirdi.

Böylesi kritik anlarda İmamın bizzat kendisi aracı unsurları sükunete davet ediyor ve bazen de itap ederek kendinden uzaklaştırıyordu.

İmam, Süfyan-i Sevri'ye şöyle buyuruyor:

"Sen hükümet tarafından takibe alınmışsın ve halifenin casusları bizim etrafımızda dolaşmaktadırlar. Seni kovmuyorum; ama bizden uzak dur."[23]

Yolda karşılaştığı ve takiyye ilkesi uyarınca kendinden yüz çeviren Şia'sı hakkında Allah'tan rahmet ve mağfiret diliyor ve benzer bir durumda kendisine selam veren bir başkasını ise itap ediyor.[24]

Bu tür yerlerde İmam ile İmamın işaret ve emrine veya bilgi ve sırrına ihtiyaç duyan insanlar arasında birilerinin aracı olması gerekmektedir. İşte bu aracı hakkında "bab" unvanı kullanılmıştır.

Kural gereği bu aracının, İmamın en uzman, en yakın, haber ve bilgi bakımından en verimli dostu olmalıdır. Bal arısı gibi olmalıdır, eğer yabancı haşereler onun içinde ne olduğunu bilseler onu parçalar ve içinde taşıdığını alırlar.[25]

Hükümet tarafından bu aracıların izinin sürülmesi ve feci şekilde intikam almaları bir rastlantı değildir. İmam Seccad'ın (a.s) babı olan Yahya b. Ümmü Tavil feci şekilde öldürülüyor.[26] İmam Bâkır'ın (a.s) babı olan Cabir b. Yezid-i Cu'fi'nin, halifenin Kufe valisine gönderdiği fermanla öldürülmesi istenirken, Cabir kendini deliliğe vurarak ölümden kurtulur.

İmam Sadık'ın (a.s) babı olan Mu-hammed b. Sinan da aynı tehlikelerle karşı karşıya olmalıydı ki -bir çok kez İmam tarafından övgü ve razılığıyla ödüllendirildiği hâlde- İmam zahirde onu kendinden uzaklaştırıyor.

İmamın, defalarca kendisinden razı olduğunu bildirdiği -ve bunun da çok yakın dostları tarafından duyulduğu- meşhur bir hadis rivayetçisini kendisinden uzaklaştırmasının, güçlü ihtimalle örgütsel taktik dışında bir sebebi olamaz.

"Vekil"in konum ve kaderi de bundan farklı olmayacaktır. İmamın yetki ve emrine sunulan malları korumak, toplamak ve taksim etmekle görevli olan "vekil" de teşkilat bağlamında bir çok sırlar taşımaktadır.

Bunların en değersizi belki de bu malları verenlerin ve alanların isimlerini biliyor olmasıdır. Bu bilgilerin elde edilmesi, imamın teşkilatının düşmanları açısından

küçük bir lokma değildir.

İmam Sadık'ın (a.s), Medine'deki vekili Mualla b. Hüneys'in ibret dolu kaderi ve İmamın Kufe'deki vekili Mufazzal b. Ömer hakkındaki takiyye dolu açıklamaları bu iddiamızın çok net ve açık örneklerindendir.

Şia'nın büyük şahsiyetlerinde görülebilen "bab, vekil, sır emanetçisi" unvanları, Şia gerçeğinin karanlık ve aydın projesini, İmam ile Şia arasındaki ilişkilerin mahiyetini ve sonuç olarak da Şia'nın örgütsel faaliyetinin keyfiyetini göstermektedir.

Bu projede Şia, omuz omuza hareket eden kararlı bir topluluktan ibarettir. İlham veren kutsal bir merkezin etrafına toplanmıştır; ondan bilgi ve emir alır, ona haber ve rapor sunar, ümidini ona dikmiştir ve gözü onun işaretine dönüktür.

Kahredici duygularının kabarmasını bile -ki zaafa uğratılan ve mücadeleye kararlı bir topluluk için bazen haksızlık ve adaletsizlikler karşısında çok doğaldır bu- onun hekimane tavsiyesi ile dizginleyen, sır saklama, az konuşma, unvansız ve makamsız yaşama, birbirleriyle yardımlaşma, inkılâbî züht ve takva...

gibi faaliyet yöntemlerini onun eğitimiyle kutsal ve ilâhî bir vazife kabul eden ve hayata geçiren bir topluluktur Şia.

DIPNOTLAR

---

[1]- Bizzat gördüğüm kadarıyla bu hadisin içeriği sekiz hadiste tekrar edilmiştir; ancak hiç birinde senet nakledilmemiş, sadece olayın kendisi anlatılmış ve bununla yetinilmiştir.

Ayrıca ravilerin, olayın gelişim esnasında orada bulunmadıkları kesin olmakla beraber olayı kimden naklettikleri de belli değildir. Sadece bir rivayette olay İmamdan nakledilir, bu rivayetinse senedi muvassak (güvenilir) değildir.

(Bkz. Bihar'ul-Envar, Kamus'ur-Rical, c.9, s.509)

[2]- Mansur öldüğünde, altı yüz milyon dirhem ve on dört milyon dinar hazinesinde mevcut idi. (Asr'ul-Ezhar, s.60,70)

[3]- Mansur'un ikinci ve son veziri idi. Zeki, iş bilir, yetenekli ve yönetici ruhlu biriydi. Mansur'un ömrünün sonuna kadar (Hicri 158) vezirlik makamında kaldı. Mansur ve Abbasilere son derece bağlıydı.

Mansur ve amcaları arasında cereyan eden dahili ihtilaflar ve saltanat kavgası sonucu gittikçe güçsüzleşen ve hatta yok olma tehlikesiyle burun buruna gelen

Abbasi saltanatını bu krizden kurtaran Rabi oldu.

Mansur'un son anlarında, Mansur adına hazırladığı vasiyet mektubunu düzenin bütün yönetici, vali ve büyüklerine sunarak Mansur'un oğlu Mehdi için biat aldı ve böylece de hilafeti kimseye kaptırmadan büyük bir hizmete imza atmış oldu. (Asr-ul Ezhar, s.59, 70)

[4]- Yahudi müsteşrik Filip yazmış olduğu "Arap tarihi" kitabında.

[5]- Rus tarihci ve araştırmacı Petroşifski "İran'da İslâm"adlı kitapta.

[6]- Resulullah'ın (s.a.a) vefat yılından İmam Hasan Askeri'nin (a.s) vefatına kadar ki imamlar silsilesi.

[7]- Hadid, 25

[8]- İnsanın asil ve değişmez ihtiyaçları uyarınca tasarlanmış olması, İslâm dininin özelliklerinden biridir.

[9]- Nehc'ül-Belâğa, mektup: 61

[10]- Bihar'ül-Envar, c.46, s.440. Bir rivayette Cabir b. Abdullah Ensarî de bu üç kişiye eklenmiştir.

Bir başka rivayette ise Cabir b. Abdullah Ensarî yerine Said b. Musayyib'in ve Cabir b. Mutim yerine Hekim b. Cübeyr'in adı geçmektedir.

Ve yine bir diğer rivayette bunlara Said b. Cübeyr eklenmiş ve Cübeyr b. Mutim yerine Muhammed b. Cübeyr b. Mutim'in ismi zikredilmiştir. (Rical-i Keşşi, s. 115)

[11]- Mümtehine, 4

[12]- İmam Seccad'ın (a.s) yaranının tebliğ yöntemini ve uyguladıkları taktikleri içeren bir hadiste, bu yüce insan şöyle anlatılmaktadır:

Kunase'de (Kufe şehrinin bir mahallesi) Yahya b. Ümmü Tevil'i gördüm, şöyle haykırıyordu: "Ey Allah dostları, biz, sizin duyduklarınızdan beriyiz. Ali'yi (a.s) telin edene Allah'ın laneti olsun!

Biz, Mervanilerden ve Allah diye taptıklarından uzağız."

Birden alçak bir sesle (yakın dostlarına mesaj verircesine) dedi: "Allah'ın velilerine hakaret edenlerle, bizim yolumuzda şüphe edenlerle oturup kalkmayın, bir arada olmayın.

Size itaat eden birini, muhtaç bırakacak olursanız ihanet etmişsinizdir."

Peşinde de şu ayeti (Kehf, 29) okudu: "Çünkü biz zalimlere öyle bir ateş hazırladık ki, çadırı onları kuşatmıştır..." (Kamus'ur-Rical,c.9, s.399)

[13]- Tabakat-ı İbn-i Sa'd'da geçen cümleler buna ışık tutmaktadır: "Velid ölünceye kadar Zührî'den bir hayli hadis naklettiğimizi sanıyorduk.

Velid öldükten sonra hazinesinden çıkarılıp hayvanlara yüklenen defterleri görünce ve de Zührî'nin bilgileri olduğunu duyunca şaşkınlığımızı gizleyemedik." (Tabakat-ı İbn-i Sa'd, c.2, bölüm: 2, s.135)

[14]- Ecvibet-u Mesail-i Musa Carullah, Allame Şerefuddin Amilî, s.59. Dirasat'un fi'l-Kafi ve's-Sahih, s.261.

[15]- Bihar'ul-Envar, c.46, s.146. Usûl-i Kâfi, c.5, s.95.

[16]- Hac, 38

[17]- Bihar'ul-Envar, c.46, s.95

[18]- İmam Seccad'ın (a.s) yaşamı, dur-durak bilmez faaliyet ve mücadelesinin örnekleri ve de döneminin muhtelif olayları hakkında tahkik ve tetkik, masum imamların hayatının en ibretli bölümlerindendir. Bu hususta özel bir makale sunma ümidiyle.

[1]- Şerh'un-Nehc, c.4, s.104. Bihar'ul-Envar, c.46, s.143

[2]- Bihar'ul-Envar, c.46, s.229

[3]- Ebu Hamza Sumalî'nin rivayeti buna örnek teşkil etmektedir. Bihar'ul-Envar, c.46, s.357 ve c.46, s.338

[4]- Bihar'ul-Envar, c.46, s.288.

[5]- Bihar'ul-Envar, c.46, s.288.

[6]- Menakıb-ı İbn-i Şehraşub, c.4, s.207.

[7]- Bihar'ul-Envar, c.46, s.258.

[8]- Bihar'ul-Envar, c.46,s.360.

[9]- İmamın, Fuzeyl hakkındaki övgülerinden haberdar olmak için bakınız: Kamus'ur-Rical, c.97, s.343.

[10]- Kamus'ur-Rical, c.2, s.329. Bihar'ul-Envar, c.46, s.282.

[11]- Cabir'in öyküsü, benzeri nice olaylar ve Medine valisinin İmam Bâkır'ı (a.s) tehdit eden haberini nakleden Abdullah b. Muaviye'nin rivayeti de bu gerçeği açık bir şekilde desteklemektedir.

Bu hususta bakınız: Bihar'ul-Envar, c.46, s.246.

[12]- İlk Abbasiler, s.116.

[13]- Böylesi hassas bir görüşmede halifenin etrafında toplanan ve onu savunmaya çalışan en büyük devlet adamlarına

"Ey insanlar!" cümlesiyle hitap ederek o tağutî toplumda onları diğer insanlardan ayıran ve onların özel kişiliğini oluşturan sanal değerleri ayak altına alır.

Kısa bir hitap vurgusuyla derin ve ilkeli bir savaş örneği koyar ortaya.

[14]- Bazı rivayetler uyarınca yol arasındaki şehirlerin halkına, Muhammed b. Ali ve Cafer b. Muhammed'in Hıristiyanlığı seçtikleri ve İslâm dininden çıktıkları duyurulur. (Bihar'ul-Envar, c.46, s.306)

Buna benzer bir olayı 19. yüzyılda Hindistan'ın kuruluşu hareketlerinde görmek mümkün.

Hindistan'ın meşhur ve güvenilir âlimlerinden ve aynı zamanda Müslüman Hindistan direniş önderlerinin ilki olan Mevlâna, mücadele karşıtı bir gurup âlim tarafından "Vahhabî" tanıtılır.

Bu iftira her türlü dayanaktan yoksundu, ancak güdülen amaç bu sevilen, sayılan ve mücadeleci âlimin, her şeyden habersiz avam halk nezdindeki itibar ve güvenirliğine gölge düşürmekti.

Bu amaca ulaşabilmek için "Vahhabîlik" yaygarası uygun görülmüştü. Sömürü borazanının iğrenç sesinin bir parçası olan Vahhabîlik o günlerde Hicaz'da kulakları tırmalamaya başlamış, itikat ve amel bazında yıkıcılığı, bütün İslâm âleminin kin ve nefretini uyandırmıştı.

Vahhabîlik iftirası en saygın insanları bile zan altında bırakacak düzeydeydi. Avam halk Vahhabîliğin ne demek olduğunu, nereden kaynaklandığını, ne dediğini ve ne yapmak istediğini bilmiyor, anlamıyordu bile.

İngiliz sömürüsüne karşı mücadeleye ömrünü veren bu yüce temiz âlimlerin Vahhabî yani İngiliz maşası olmaları nasıl düşünülebilirdi? Avamın bildiği bir tek şey Vahhabiliğin yanlış ve sapıklık olduğuydu.

Bu mücadeleci âlimlerin Vahhabî olduklarını duymaları, avam halk nezdinde

onlardan nefret etmek için yeterli sebepti.

("Hindistan Kurtuluş Hareketinde Müslümanlar" kitabına bkz.)

İmam Bâkır ve İmam Sadık'ın (a.s) Şam'a sürgün edilmelerini ve Hıristiyanlığı seçtiklerine dair yayılan iftiraları, yüz küsur yıl önce gerçekleşen Hindistan olayıyla karşılaştırıp günümüz şart ve durumlarına baktığımda esefle şu Arapça mısrayı anıyorum:

"İnsanlar her zaman aynıdır ve dönem de sürekli aynı."

[15]- Hûd, 86

[16]- Bihar'ul-Envar, c.46, s.264 el-Kâfi'den naklen.

[17]- Bihar'ul-Envar, c.46, s.361-362

[18]- el-Kâfi, c.1, s.368

[19]- Bihar'ul-Envar, c.46 s.215, 220

[20]- Bu hayretlerin haince ve alçakça ve aynı zamanda da aptalca tutumlarından sadece birini aktarıyorum.

Bu örnek onların kişiliğini anlatmaya yetecektir.

Hasan Basrî, zalim, kana doymayan, haddini aşan ve namaz bile kılmayan Haccac b. Yusuf'a karşı mücadeleyi caiz görmeyip şöyle dedi: "Benim görüşüm onunla savaşmamamız yönündedir.

Eğer bu Allah'ın size musallat ettiği bir bela ise ilâhî belayı kılıçla defetme gücüne sahip değilsiniz.

Bu inen bir bela ise sabredin, Allah'ın hükmünü bekleyin, çünkü en iyi hükmedicidir."

Tabakat-ı İbn-i Sa'd, c.1, s.119. Nazariyyet'ul-İmame, Mahmud Süphi'den naklen, s.23

[21]- Öz İslâmî düşünceden sapma sonucu toplumda beliren onca inhirafî davranışlara rağmen din inancının, halkın genelinin ve hatta toplumun ileri gelenlerinin çoğunun davranış ve yaşamasında özel bir yeri vardı.

Öz İslâm'a değil de İslâm adına üretilenlere olan genel inanç, üzücüdür ki, halifelerin, iğrenç yaşamlarını sürdürmesini sağlayan ve koruyan bir dinamik olmuştu.

Halifelerin ustalıkla kullandıkları dinî inanca bağlılığın bir örneğini "biat" hususunda görmek mümkün.

İnananlar, halifelerin yaşamında gördükleri hataların tümünü, halifeye yapılan biat ihtiramına görmezden geliyor ve biate aykırı davranmayı, ahde muhalefet etmeyi haram telakki ediyorlardı.

Bu yüzden de halifenin emirlerine muhalefet etmekten kaçınıyorlardı.

Bu da hilafet düzeninin devamını sağlayan bir güce dönüşüyordu.

Bu, ivedilikle incelenmesi ve dikkat edilmesi gereken bir husustur.

[22]- Bihar'ul-Envar, c.47, s.131

[23]- Rical-i Keşşî, s.158

[24]- Rical-i Keşşî, s.156 157

[1]- Usûl-i Kâfi, c.1, s.198

[2]- Usûl-i Kâfi, c.1, s.196

[3]- Usûl-i Kâfi, c.1, s.264, hadis: 480

[4]- Son on yıllarda müsteşriklerin ve de Müslüman Şia veya Sünnî yazarların yazdıkları kitaplarda istisnasız olarak Şia imamlarının hükümet karşısındaki rolü olumsuz, ilgisiz ve uzlaşmacı ve hatta siyasetten uzak olarak tanıtılmıştır.

Aşağıdaki kitaplara bakılabilir:

Nazariyet'ül-İmamet-i Lede'ş-Şia, et-Teşeyyü ve't-Tasavvuf, el-İmam'us-Sadık ve'l-Mezahib'ul-Erbaa, el-Abbasiyyun'el-Evail.

[5]- Bihar'ul-Envar, c.47, s.58

[6]- Usûl-i Kâfi, c.1, s.264 (Bab'u Farz'i Tâat'il-Eimme, Hadis: 6)

[7]- Usûl-i Kâfi, c.1, s.264 (Bab'u Farz'ı Tâat'il-Eimme, Hadis: 2)

[8]- Bihar'ul-Envar, c.47, s.72

[9]- el-Abbasiyyun'el-Evâil, s.104

[10]- Taberi, c.6, s.195 (Cihad'uş-Şia kitabından naklen, s. 43

[11]- Usûl-i Kâfi, c.1, s.186

[12]- Kur'ân-ı Kerim birçok ayette uyanlar ve uyulanlar arasında gerçekleşecek olan bu tür çekişmelere değinmiş; ancak bunun mazeret olmayacağına vurgu yapmıştır. Örnek olarak aşağıdaki ayetlere bakılabilir:

Bakara, 167; Şuara, 91-102; Sebe, 31-33; Nisa, 97.

[13]- Hadiste geçen "mezaya" kelimesinin "dinin ideolojik bilgisi" anlamında anlamlandırılması, büyük hadis uzmanı Allame Meclisi'nin "Mir'at'ul-Ukûl" kitabından alınmıştır.

[14]- Usûl-i Kâfi, c.1, s.238

[15]- Menakib-ı İbn-i Şehraşub, c.4, s.238

[16]- Tuhef'ul-Ukul, A'lemi basımı, s.82

[17]- Sulh-i İmam Hasan (a.s)

[18]- Siret'ul-Hüseyn, s.118, A'yan'uş-Şia ve Ahbar'ut-Tival'dan naklen.

[19]- Cihad'uş-Şia, s.28, Tarih-i Taberi, c.7, s.46 naklen

[20]- Cihad'uş-Şia, Bayan Simurt Muhtar el-Leysi, s.27

[21]- Rical-i Keşşi, Mustafavi baskısı, s. 380

[22]- Rical-i Keşşi, Mustafavi baskısı, s. 380

[23]- Menakıb-ı İbn-i Şehraşub, c.4 s. 248

[24]- Usûl-i Kâfi, c.2, s.219

[25]- Bu tabir hadisten alınmıştır.

[26]- Ölmeden önce ayağını kesip sonra öldürmüşler.

Bu nurlu yüzü daha iyi tanımak için Rical-i Keşşi'ye bakılabilir.